

Mokslo Lietuva

SEMINARAS KARALIAUČIAUS KRAŠTO MOKYTOJAMS ■ 4, 5 p.

PROF. ROMUALDO MAČIULAIČIO SUKAKTIS ■ 8, 9 p.

MAŽOSIOS LIETUVOS

ŠVIESUOLĖ ■ 4 p.

■ p. 9 Monografija „Ugdymo dvasingumas“

■ p. 10, 11 Prisimenant Joną Balkevičių

Nr. 17 (505)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Romualdas OZOLAS ir knyga

Žymų politiką ir visuomenės veikėją, filosofą, redaktorių, Kovo 11-osios Akto signatarą Romualdą OZOLĄ teko kalbinti sausio 31 d. pakeliui į Laukuvą, kur tą dieną vyko konferencija ir iškilmingai paminėtos etninės kultūros tyrinėtojo, mitologo ir folkloristo profesoriaus Norberto Vėliaus 75-osios gimimo metinės.

R. Ozolas neatsitiktinai pateko į Lietuvos Respublikos Seimo organizuotą išvyką. Jiedu su N. Vėliumi bendrakursiai, 1957–1962 m. studijavo tame pačiame Vilniaus universiteto tuometiniame Istorijos ir filologijos fakultete. N. Vėlius savo bendrakursį pakvietė į Tautosakos instituto kataloguoti lietuvių liaudies dainų, pritraukė į kompleksines ekspedicijas, kurias signataras vadina savo „įvadu“ į Sąjūdį. R. Ozolui jau dirbant „Minties“ leidyklos vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju su buvusiu bendrakursiu teko bendradarbiauti leidžiant jo mitologines studijas. Daugybė kitų įvykių, svarbių ir mažiau reikšmingų, vėliau buvo R. Ozolo gyvenime ir kūrybinėje veikloje, bet tam tikrus esminius pagrindus jo savivokai pakloti padėjo ir šie išvardyti biografijos faktai. Ne visada jie minimi R. Ozolo biografijoje, užtat atsiskleidžia straipsniuose, prakalbose, o svarbiausia – veikloje. R. Ozolui etninė kultūra – tautiškumo pamatas, o tautiškumas – tautos gyvybingumo svarbiausioji šaknis. Šią mintį išgirdau ne iš jo paties lūpų, tokią išvadą skatina daryti daugelis signataro šia jausena persmelktų darbų.

Iš naujo perkratydamas tą svarbią dieną – sausio 31-ąją – vykusio pokalbio eigą pakeliui į Laukuvą, apgailestauju dėl vieno – kad taip ir nepasveikinau Romualdo gimtadienio proga, paskutiniojo prieš reikšmingą jubiliejų, kuris bus minimas jau 2014-aisiais. Mat tą dieną, Romualdo gimimo dieną, visų kelionės dalyvių mintys ir prisiminimai buvo skirti Norberto Vėliaus gimimo metinėms. Tad šis pokalbis tebus įvadas į artėjančią garbingą Romualdo Ozolo sukaktį.

Bronius Genzelis, Šilalės rajono Laukuvos Norberto Vėliaus gimnazijos direktorius Vincas Jurgaitis ir Romualdas Ozolas per Norberto Vėliaus 75-ųjų gimimo metinių minėjimą

Biblioteką padovanojo mokyklai

Mokslo Lietuva. Garbusis Romualdai, leiskite pasveikinti Jus prieš kelias dienas tapus XXVII knygos mėgėjų draugijos garbės nariu. Ką Jums reiškia knyga?

Romualdas Ozolas. Viską. Tai didžiausias mano turtas. Per savo gyvenimą sukauptu visą tarybmečio lietuvių literatūrą, bent jau svarbiausias knygas, visus raštų rinkinius, romanus, apsakymų rinkinius ir rinktines. Dabar, stojus sąskaitų suvedinėjimo metui, šią savo biblioteką padovanojau Bazilionų vidurinei mokyklai, kurioje mokiausi ir baigiau 1957 metais. Labai džiaugiuosi, kad mokykla ne tik priėmė biblioteką, bet kartu su savivaldybe inicijavo mokyklos priestato statybą, kur galėtų kurti Mažąjį liuanikos centrą. Tai būtų visų bet kada išleistų lietuviškų knygų biblioteka-muziejus. Daug ten trūktų iš pačių pirmųjų lietuviškų knygelių, pristigtų ir dabartinės nepriklausomybės knygų, kai jų neberinkau, bet mano įsteigto fondo dėka organizuojame trūkstančių knygų paieškas.

Taigi darbus būtų galima planuoti ir į tolesnę ateitį, o mano sukauptos bibliotekos pagrindu būtų galima surinkti regioninį knygų rinkinį, reprezentuojantį visą lietuviškų knygų leidybą. Jau sutariau su kai kuriais savo bičiuliais, kad gausime siuntų iš Amerikos, kur tų bibliotekų savininkai turi ir kai kurių knygų dublikatų, o kiti leidiniai tiesiog parceliuojami. Bazilionai juos mielai priglaustų, patikimai saugotų ir naudotų.

Manau, kad tokių centrų kūrimas dabartinei Lietuvai labai svarbus, nes didieji miestai vis labiau kosmopolitės, nutautės, o regionai laikysis. Jeigu apie tokius centrus telksis gyvenimas, tai bus į ką remtis ir lietuviškajai kultūrai. Bazilionai netoli Šiaulių, tad visados buvo ir tam tikrų iniciatyvų vieta. Tokiose vietose kaip Bazilionai lietuviškoji dvasia galės išlikti bent jau tiek, kiek pati Lietuva laikysis kaip tokia.

ML. Knygų sankaupa ir rinkimas – tai pirmas tokio liuanikos centro rūpestis. O kas tomis knygo-

mis naudosis, kokia veikla tas centras užsiims (juk nelauks vien užklystančio skaitytojo), pagaliau ar bus tinkamų tokio darbo entuziastų? Be tam tikro intelektualinio ir finansinio potencialo vargu ar tokio centro veikla įsisiūbuos.

R. Ozolas. Labai pagrįsti klausimai, į kuriuos su malonumu atsakysiu. Bazilionų vidurinės mokyklos ilgametis direktorius yra Rimantas Gorys – vienas tų žmonių, ant kurių laikosi pasaulis. Tokio kito entuziasto dar reikėtų paieškoti. Ir nenuostabu, kad Bazilionuose yra toks žmogus: išaugęs iš tų vietų pačių gelmių, senos giminės atstovas. R. Gorys – kraštotyrininkas, pats domėjėsis savo krašto istorija. Kaip mokyklos direktorius jis būtų pavydėtinas žmogus bet kuriai vietai, ne vien Bazilionams. Surinkęs darnų mokytojų kolektyvą. Kai pamačiau, kaip tie mokytojai (ne vien liuanistai) atsakingai elgiasi su knyga,

Archeologas doc. dr. Valdemaras ŠIMĖNAS žinomas kaip archeologijos paminklų tyrinėtojas Lietuvos pajūryje, Nemuno žemupyje ir Rytų Lietuvoje. Tyrinėja atskirų baltų genčių ribas, tarpgentines teritorijas, ypač domisi Didžiojo tautų kraustymosi periodo, vakarų baltų ir prūsų archeologijos klausimais.

Kalbindami Valdemarą Šimėną mėginsime aiškintis dalykus, kurie rūpi ne vien archeologams, bet ir visiems, kas nėra abejingas baltų tautų proistorėi, daugelio Europos tautų reikšmingiems gyvensenos ir kultūrinės raidos procesams. Kartu su Rusijos archeologu Vladimiru Kulakovu parašė monografiją „Užmirštieji prūsai“ (1999), o 2006 m. Vilniaus universiteto leidykla išleido V. Šimėno monografiją „Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje I. m. e. tūkstantmečio viduryje“. Paskelbė apie 400 mokslo ir mokslo populiarinimo straipsnių, sudarė keletą bibliografinių rodyklių. Išskirsime 2012 m. pasirodžiusį bene reikšmingiausią V. Šimėno pastarųjų metų darbą, jo sudarytą „Lietuvos archeologijos bibliografiją, 1999–2010“. Laikraštyje „Mokslo Lietuva“ 2010 m. esame spausdinę išsamius pokalbius su Valdemaru Šimėnu ir Gintautu Vėliumi apie kraštovaizdžio archeologiją.

AIŠČIŲ AUŠRAI ATITARIA AISČIŲ SAULĖLYDIS

Autoritetams kartais sunku priimti naujoves

Mokslo Lietuva. Gali atrodyti, kad 2012 m. pabaigoje pasirodžius Eugenijaus Jovaišos išpūdingos monografijos „Aisčiai“ pirmajam tomui „Kilmė“, mūsų archeologai truputį nuščiūvo ir kaupiasi naujiems darbams. Tikriausiai tokiam drąsiam teiginiui būtų galima ir paprieštarauti? Kas Jums, gerbiamasis Valdemarai, šiandien atrodo ypač aktualu archeologijos tyrinėjimų baruose, kokius savo paties darbus išskirtumėte?

Valdemaras Šimėnas. Pastarųjų kelerių metų savo svarbiausiu darbu vadinčiau „Lietuvos archeologijos bibliografijos, 1999–2010“ sudarymą¹. Tai archeologo Adolfo Tautavičiaus sudarytos knygos „Lietuvos archeologijos bibliografija, 1782–1998“ tęsa, kartų perimamumo archeologijoje darbas.

Kitas mano didelis darbas – „Prūsų archeologija“. Šią knygą rašiau ne vienus metus ir dar teberašau. Kodėl rašau? Pirmiausia dėl to, kad tai mano tyrimų objektas. Kadangi tai prūsiska tema, aptariant kai kuriuos dalykus teko bendrauti ir su Eugenijumi Jovaiša, jam rengiant spaudai monografijos „Aisčiai. Kilmė“ I tomą. Turiu sukauptą turtingą šiai temai skirtų knygų rinkinį, prisišvietęs nemažai knygų iš Vokietijos ir

¹ Lietuvos archeologijos bibliografija, 1999–2010 / [sudarytojas Valdemaras Šimėnas]. – Vilnius: „Diemedžio“ leidykla, 2013. – 388 p.

AISČIŲ AUŠRAI ATITARIA AISČIŲ SAULĖLYDIS

■ Atkelta iš 1 p.

Lenkijos, ne visas jas galima rasti mūsų mokslinėse bibliotekose. E. Jovaišai pasiūlius padėjau jam sudarant kai kuriuos žemėlapius. Man kaip orientacininkui ir kraštovaizdžio tyrinėtoju per archeologinius radinius ypač svarbu žemėlapiai, jų sudarymas, nes iš topografijos vėliau eina visi kiti labai svarbūs dalykai. Iš to bendradarbiavimo labai daug ko pasisėmiau, turėjau net perrašyti kelis savo jau parašytus būsimos knygos skyrius. Tikiuosi, kad ir E. Jovaiša turėjo naudoti iš mūsų diskusijų. Dabar bendradarbiaujame rašant antrąjį „Aisčių“ tomą. Ten skaitytojų laukia tikrai nemažiau naujovių.

Yra dalykų, kur kolega nepralankiamas, pvz., archeologinių radinių datavime jis gali būti vadinamas klasiku. Mūsų archeologai kartais mėgsta datuoti labai neapibrėžtai – I–IV, V–VIII a. ir pan., o tikslumas labai reikalingas, antraip nesuprasime vykusių procesų, kultūrų įtakų ir t. t. Rašiau disertaciją „Etnokultūriniai procesai Vakarų Lietuvoje I m. e. tūkstantmečio viduryje“, joje pateikta medžiaga skirta ir kuršiams, ir prūsams. Tuos procesus tyrinėjant būtinas tikslumas. Dar prieš rašant teko sudaryti kartotekas, sukaupti kapinyuose aptiktą medžiagą, sudaryti žemėlapius. Daugelio savo pastebėjimų smulkiau neišdėščiau, bet matau bendrą žmonių populiacijos kaitą, skaičiaus kitimą (kapinynų skaičiaus ir kapų kiekio juose kitimą), bendrą tendenciją suvokiau dar rašydamas disertaciją. Į ją pateko tautų kraustymosi ir daugelis kitų dalykų. Gyniausi 1994 m., susilaukiau nemažai kritikos. Gal kai kuriems archeologams buvo pernelyg daug naujų, neįprastų dalykų. Dabar visi rašo apie Didįjį tautų kraustymą, kuris užkliudė ir baltų gyventojų teritorijas. Bet anksčiau manyta, kad baltai buvo nuošalyje nuo šių globalių procesų.

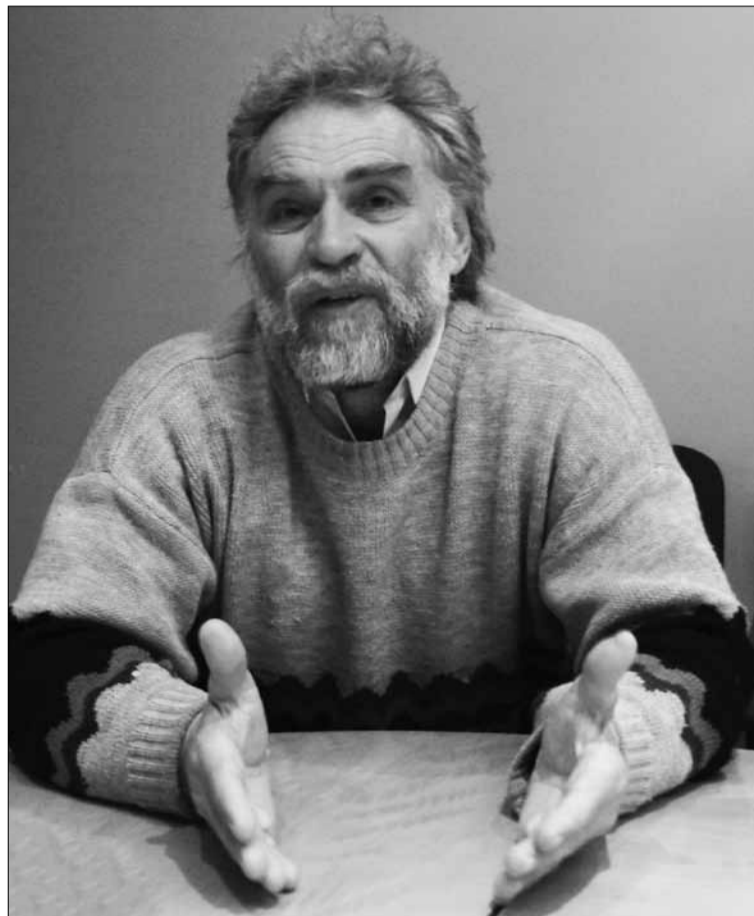
ML. Ramiai tūnojo tarp savo pelkynų ir girių glūdumų. Kur gi ne.

V. Šimėnas. Net mūsų didieji – Adolfas Tautavičius, Regina Volkaitė-Kulikauskienė, Laima Vaitkunskienė negailėjo man kritikos. Tokia buvo išankstinė nuostata. Vėliau niekas iš solidžių archeologų jau neneigė, kad Didysis tautų kraustymasis paveikė ir baltų teritorijas.

Anksčiau pirmasis parašiau apie polietnines grupes, už ką gavau kritikos iš E. Jovaišos. Knygoje „Aisčiai“ jis manęs tiesiogiai nebara, bet „Istorijos“ žurnale didžiosiomis raidėmis parašė kelis kritiškus sakinius. Bet tai nekliudo mums nuoširdžiai bendrauti ir bendradarbiauti. Natūralios mokslinės diskusijos.

Nesusikalbame, ar tie palaidotieji su turtingomis įkapėmis buvo kunigaikščiai ar ne. Parašiau, kad baltų žemėse randamos įtakos iš Dunojaus vidurupio – kad ir Vidgirių kapinyne. Pranė Dundulienė parašė, kad tai nukeliavę į Dunojaus vidurupį ir sugrįžę mūsiškiai, baltai. Matyt, dalis gyvenytojų buvo įsivėlę į tautų kraustymosi žygius. E. Jovaiša pateikė aiškų motyvotą atsakymą, kad tai išties mūsų baltai, sudalyvavę žygyje ir grįžę su grobiu.

Rusijos archeologinėje literatūroje paplitęs tas terminas – polietninis. Visi ieško tiesos, o ji gali būti kažkur per vidurį tarp kraštutinių pozicijų. Archeologai nuolat susiduria su senovės amatininkų dirbiniais, labai sudė-

Archeologijos paminklų tyrinėtojas Lietuvos pajūryje, Nemuno žemupyje ir Rytų Lietuvoje docentas Valdemaras Šimėnas

tingomis gamybos technologijomis, auksavimu ir sidabravimu, juodinimo technika ir pan. Viso to pats neišrasi. Čia jau reikia žinoti, kaip visa tai padaryti, būtina perimti technologiją, įgyti patirties. Vadinasi, reikia atsivežti tos srities meistrą, pas jį pasimokyti ir padirbėti. Tai ir prestižo reikalai. Gal tie daiktai padaryti baltų žemėse, bet tai europinio masto meistro darbai.

Kalbame aisčiai, aisčiai ir staiga – prūsai

ML. Suprantu, kad kiekvieno išskirtinio radinio autorystę nėra paprasta nustatyti, atskirti kur įtakos, o kur vietos meistrų darbas. Tie svetimšaliai meistrai į baltų žemes galėjo patekti ir per baltų žygius į kitus kraštus, per tautų kraustymosi įtakas. Pagaliau juk ir iš karo žygių atsivežtieji vertingi daiktai galėjo turėti poveikio baltų amatininkams, pasitarant kaip pavyzdys, etalonas.

V. Šimėnas. Iš tikrųjų net ir kitų kraštų valdovų dovanos galėjo padaryti tam tikrą amatų ir kultūros suolį. Pamatę rubinai ar kitais brangakmeniais inkrustuotą diržą sagtį, durklo rankeną, vietos auksarankiai jau turėdavo gražaus daikto pavyzdį. Taurapilio kunigaikščio kalavijas ir labai retas kalvio darbo makštų apkalas rasti Utenos rajono pilkapyne šalia Taurapilio pilavietės datuojami I tūkstantmečio viduriu. Panašių nerasta slavų ir germanų kraštuose, bet aptikta Dunojaus baseine. Kartu aptiktos puošnios sidabrinės paauskuotos ir geležinės almandiniais puošta sagtis, sidabru kaustytas ragas. Net jei tie dirbiniai atvežtiniai, jie pamatu tapo savais, tą pačią gamybos technologiją ar ornamentiką jau galėjo pradėti taikyti ir vietos amatininkai. Labai daug baltiškų segių geležies amžiuje kaip pirmieji gaminių prototipai pateko iš Padunojo, Noriko (Noricum), Panonijos (Pannonia) ir kitų Romos provincijų, o paskui jų gamybą įsivainavo vietos meistrai ir paplito jau kaip vietos gamyba.

ML. Laikas iš savęs guiti nevisavertystės kompleksą, vergo psichologiją.

Į „Mokslas Lietuvos“ redakciją Valdemaras Šimėnas atsinešė pilną portfelį knygų, iš kurių matyti ir jo mokslinių interesų kryptis

Įsiminė E. Jovaišos mintis: jei baltų kraštai pavadinami Europos provincija, tai pasiūlytume jį to meto germanų ar būsimų austrų žemes, kurios lyginant su Roma ar Egiptu taip pat buvo provincijos.

V. Šimėnas. Dėl baltų tariamo provincialumo. Esu lankęsis kone visuose svarbiausiuose Europos muziejuose – Skandinavijoje, Vokietijoje, Italijoje ir kitur. Vykdydami projektą „Archeologinių lituanistikos išteklių sąvado sudarymas ir skaitmeninimas ARCHEOLITAS“ turėjome progos aplankyti geriausias Vokietijos ir kitų šalių muziejus, galėjome susidaryti gan išsamų įvairių šalių archeologinės kultūros vaizdą. Kad ir kurį nors Kopenhagos muziejų lankydamas gali būti priblokštas bronzos amžiaus varinėmis triūbomis ar kitais eksponatais. Tačiau kai pradėdi gilintis į konkretų priešistorės periodą, pamėgink rasti, pvz., tautų kratymosi laikotarpio radinių kad ir turtinguose Švedijos muziejuose, toje pačioje Gotlando saloje. Mintyti turiu ne vien patį kraustymą, bet apskritai tą laikotarpį atspindinčius eksponatus. Jų tėra vienas kitas. Visada reikia turėti omeny konkretų laikotarpį ir kuo siauresnį.

Iš tiesų mane domina ne tiek se-

nasis geležies amžius ir tautų kraustymasis, kiek visa etnogenezė. Kalbame aisčiai, aisčiai ir staiga – prūsai. Iš kur aisčių teritorijoje staiga atsiranda prūsai? Ir kur dingsta aisčiai? E. Jovaišos knyga skirta aisčiams, jų kilmei, aušrai, o būsima mano – aisčių saulėlydžiui. Bet man reikia procesų, kuriuos įžvelgiu ir matau, paaiškinimo. Turėjo būti arba svarbus politinis įvykis, arba koks nors gamtinis kataklizmas, paaiškinantis tolesnio proceso priežastį.

ML. Kaip su dinosauros – kodėl išnyko? Asteroido ar meteorito kritimas į Žemę lyg ir paaiškina.

V. Šimėnas. Prie asteroido dar sugrįšime. 2010 m. „Mokslas Lietuvoje“ per tris numerius kalbėjome apie kraštovaizdžio archeologiją. Mokslinio projekto „Archeokraštovaizdis“ problematikai skirtas „Lietuvos archeologijos“ 38 tomas, nors tai toli gražu nėra viso projekto vykdymo metu sukaupta medžiaga. Iš to paties projekto geografas Rolandas Tučas 2012 m. apsigynė mokslų daktaro laipsnį, botanikas Lauras Balakauskas tais pačiais 2012 m. apsigynė disertaciją, tyrinėdamas Vėlyvojo ledynmečio ir holoceno miškų augalijos raidą Lietuvoje kraštovaizdžio atkūrimo algoritmo modeliavimo duomenimis. Jis pateikė žiedadulkių analizės ir suvestines. Mūsų vykdytojo projekto metu nustatytos tikslios

tarnaitė. Nors Lietuvos mokslo taryboje to niekas nenori suprasti ir naujojoje mokslo sričių, krypčių ir šakų klasifikacijoje liekame suplakti su istorikais. Visur pasaulyje archeologija atskirta nuo istorijos. Kasdieniame gyvenime gal tai ir nesvarbu, tačiau ruošiant archeologus galioja tie patys pigiausi studentų finansiniai krepšeliai. O tai varžo naujos aparatūros, kompiuterinių programų įsigijimą, archeologinių praktikų organizavimą.

Ką pasakys medžių žievės?

ML. Ar jau galite pasakyti, kur dingo aisčiai ir iš kur atsirado prūsai? O gal niekur nedingo ir iš nieko neatsirado? Tiesiog tautos pavadinimo klausimas?

V. Šimėnas. 1999 m. su maskviečiu archeologu Vladimiru Kulakovu parašėme knygą „Užmirštieji prūsai“. Mano rašytoje dalyje yra tokia mintis: „Tyrinėtojai pažymi, kad VI–VIII a. visoje aisčių teritorijoje pasireiškė gili kultūrinė krizė. Galima prisiminti Simono Grunau XVI a. užrašytą pasakojimą apie Sembos ir Mozūrijos gyventojų tarpusavio kovą. Pasak jo, šioje kovoje laimėjo sembai. Tačiau nagrinėjant Sembos VII–VIII amžiaus kapinynų medžiagą, to pasakyti negalime. Atrodo, kad kovoje pralaimėjo abi pusės. Visa vakarų baltų teritorija

radiokarbono datos, sudaryti skaitmeniniai archeologijos žemėlapiai. Dabar jau keturi nauji dėstytojai būsimiems archeologams dėsto kraštovaizdžio archeologijos kursą, taip pat geografinių informacijos sistemų (GIS) kursą Vilniaus universiteto archeologams ir gamtininkams.

Archeologai naudoja labai daug senųjų žemėlapių, jie skaitmeninami. Visame pasaulyje maždaug nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio labai populiaru kraštovaizdžio archeologija, nors nepasakytai, kad ligi šiol Lietuvoje tai nebuvo žinoma.

ML. Modernioms skaitmeninėms ir kitokioms technologijoms veržiantis į archeologiją ar neprarandamas humanitarikai būdingas turinis, sąsajos su socialiniais reiškiniais ir procesais, tautų psichologija, tiriamų visuomenių ir bendruomenių savitumą, išskirtinumą, apibūdinantys dalykai?

V. Šimėnas. Palietėte archeologams labai skaudžią temą. Turinio gal ir neprarandame, jis vis plečiasi. Tačiau savo tyrimų metodais nuo istorijos ir humanitarinių mokslų vis tolstame ir artėjame prie gamtos ar tikslųjų mokslų. Archeologija jau seniai tapo savarankiška disciplina, nebe istorijos

nuo Vyslos iki Nemuno atrodo kaip beveik negyvenama. Aisčių kultūros likimas VII–VIII amžiuje tyrinėtojams nėra aiškus.² Visa ši pastraipa žodis žodis yra įdėta į naujosios akademinės „Lietuvos istorijos“ 2 t. (290 p.).

Dirbdami prie kraštovaizdžio archeologijos mes domėjome gamtinių darbais, seku jų literatūrą, man yra tekę bendrauti su Teodoru Bitvinsku (vežiau jam į Kauną Vidgirių kapinyno medinio karsto liekanas, kad jis atliktų dendrologinius tyrimus). „Mokslas Lietuva“ 2010 m. darė interviu su T. Bitvinskio mokine dr. Rūtile Pukiene apie Vilniaus Žemutinės pilies dendrologinius radinius ir dendrochronologinį datavimo metodą³. Tai štai T. Bitvinskas (1928–2008) Kaune buvo įkūręs Dendroklimatochronologijos laboratoriją, kurioje buvo sukauptas tuometinės Tarybų Sąjungos Den-

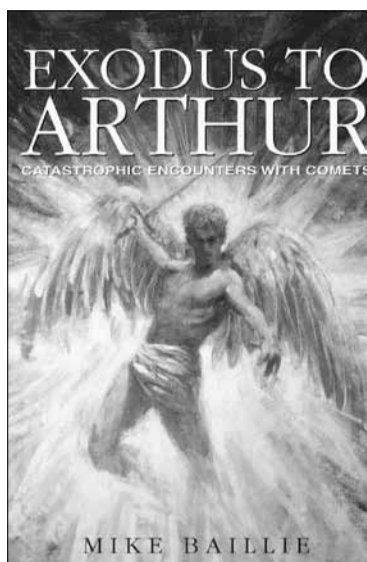
² Šimėnas V., Kulakovas V. Užmirštieji prūsai: archeologija, istorija, padavimai ir turistiniai maršrutai. – Vilnius: Mintis, 1999. – p. 114.

³ Pukiene R. Ką sako pušų ir ažuolų rievės / (Kalbėjosi G. Zemlickas). – Mokslo Lietuva. – 2010, Nr. 6 kovo 18 d., p. 1, 13; Nr. 7 balandžio 1 d., p. 10, 16.

drochronologinių duomenų bankas. Didžiojo Novgorodo archeologinio miesto visos dendrochronologinės datos buvo nustatytos šioje laboratorijoje. Dendrologų internetiniame puslapyje (*Dendrochronology-lt.com*) visa svarbiausia literatūra nuskenuota ir pateikta, sukaupti medienos amžiaus nustatymo duomenys, kurių skalė Lietuvoje siekia 1010 m. po Kr. Klaipėdoje sudaryta skalė pušims iki 1515 m. ir ąžuolams iki 1304 m. Pateiktos ir kitos atkarpėlės, bet jos nesusietos su visa skale. Man teko šiais dalykais pasidomėti plačiau. T. Bitvinsko laboratorijoje buvo sukaupti duomenys iš Koknesės (iki 968 m.), Didžiojo Novgorodo (iki 853 m.), Senosios Ladogos (iki 631 m.).

Į šiandienos pokalbį toliau dėstomą temą teko pateikti kiek atsitiktinai. Kadangi estai išleido „Estijos archeologijos“ 4 t., skirtą tautų kraustymosi periodui – nuo V iki XI a. (jau yra ir 5 t.), o aš tautų kraustymąsi tyrinėju, tai man aktualu ką naujo rašo kaimynai. Tuo labiau, kad kasmet vasarą į Kretingos rajoną tyrinėti senosios žemdirbystės laukus atvažiuoja estų archeologas profesorius Valteris Langas (Valter Lang) su kolegomis. Su estų archeologais tenka daug bendrauti gyvai. Beje, V. Lango žmona lietuvė kalbininkė profesorė Birutė (Želvytė) Klaas-Lang dirbanti Tartų universitete (1999–2005 m. Filologijos fakulteto dekanė, 2006–2010 m. Tartų universiteto prorektorė). Gal todėl archeologai lietuviai ir estai yra patys geriausi draugai. Bet grįžkime prie knygos. Joje estai cituoja Karališkojo universiteto Belfaste (Queen's University, Belfast) dendrologą profesorių emeritą Mikį Beilį (Mike Baillie), kuris yra tos pačios kartos atstovas kaip T. Bitvinskas, beje, jiedu susirašinėjo. Tai štai Belfasto karališkajame universitete prof. M. Beilis su bendradarbiais sudarė medžio rievų dendrochronologinių matavimų skalę mediniams radiniams matuoti ligi 7272 metų (nuo šių dienų) senumo. Tokį medinių archeologinių radinių datavimo metodą pagal medžių rieves naudoja visi Europos

Miko Beilio (Mike Baillie) 1999 m. išleistoje knygoje „Exodus to Arthur: Catastrophic Encounters with Comets“ (Egzodus į Artūrą: katastrofiški susidūrimai su kometomis) pateikiama sudaryta medžio rievų dendrochronologinių matavimų skalė mediniams radiniams matuoti

archeologai. Skalė sudaryta Anglijai, bet ji koreliuojama ir kitoms šalims. Kaip minėjau, mūsų (Lietuvos) skalė siekė tik iki 1010 m. po Kr.

ML. *Įtariu, kad šį medinių radinių senaties datavimo būdą prisiminėte ne vien dėl pagarbos T. Bitvinskui ir M. Beiliui?*

V. Šimėnas. Dendrochronologinis datavimo metodas pastaruojū metu pažengęs labai toli į priekį ir kai suvedi visus duomenis, kurie koreliuoja tarpusavyje, išaiškėja nenašių metų datos ir tie metai kartojas. Tai globalūs dalykai. T. Bitvinskas iš pradžių kėlė paprastus (mūsų dienų požiūriu) klausimus: kodėl viena ar kita medžio rievė siaura, kada formuojasi didelė, kiek tai priklausė nuo CO₂ kiekio atmosferoje ir kitų klimato kaitos veiksnių? Toliau tyrinėtojai kėlė vis sudėtingesnius klausimus.

M. Beilis išskyrė tokias nenašių arba bado metų datas prieš Kristų: 2354, 1628, 1159 ir 208 metus. Viena labai įdomi data jau po Kristaus –

536 metai. M. Beilis išleido knygą, kurioje jis interpretuoja tas medžių rieves. Dabar prie M. Beilio duomenų dirba didžiulės tarptautinės mokslininkų grupės – tai pasaulinis projektas. Tyrinėjami, pvz., Grenlandijos ledynai, mat panašiai kaip medžio rievės, taip pat susidaro ir ledyno sluoksniai. Sukurti metodai oro burbuliukų kiekiui lede apskaičiuoti. Lede susiformuoja dulkių sluoksniai, iš kurių galima daryti išvadas apie išsiveržusių ugnikalnių kitose planetos vietose aktyvumą. Istorikai pabandė tyrinėti legendinio Britanijos karaliaus Artūro kronikas. Legendinėje kronikų dalyje minimas didžiulis badas, iš dangaus krintanti žvaigždė ir kiti nepaprasti dalykai.

Šią idėją bemat pasigavo ne tik mokslo populiarintojai, bet labai gaila, kad ir prie mokslo bandantys šlietis šarlatanai. Ieškoma kosminių ateivių ir ko tik nori. Bet yra dirbančių solidžių mokslininkų. Gaila ne visais jiems prieinamas knygas mes galime užsisakyti. Kaip pirmąją labai svarbią kregždę šia tema Lietuvoje galima paminėti Brian Fagan knygą „Ilgoji vasara. Kaip klimatas keitė civilizaciją“. Ji išversta į lietuvių kalbą jau vykstant mūsų interviu. Kaip tik joje rašoma ir apie 536–543 m. įvykius (p. 221–224). Minėta knyga kaip labai svarbi mokslo pažangai atrinkta ir spausdinama serijoje „Mokslas visiems“ ir finansuojama Europos socialinio fondo lėšomis. Dabar intensyviai šiuos tyrimų metodus taiko geologai ir vulkanologai Anglijoje, Islandijoje, Indonezijoje. Ugnikalnių išsiveržimus nesunku datuoti pagal nusėdusių pelenų sluoksnius, taikant radiokarbono metodą. Paaikškėjo, kad datuojami ugnikalnių išsiveržimai kaip

Teodoras Bitvinskas, Kaune įkūręs Dendrochronologinių duomenų banką

Edmundo Veckenstedto (Heinrich Veltheim slapyvardis) surinktas žemaičių legendas (*Die Mythen, Sagen und Legenden der Žamaiten* (Litauer), 2 Bde., Heidelberg 1883). Šią knygą 1897 m. į lietuvių kalbą išvertė ir Ame-

apgyvendinimo raida: aptariami atskiri amžiai, kapinynų skaičiai, jų didėjimas ir mažėjimas, konstatuota kultūrų plėtra, stabilumas, dalinė kaita ar regresija. Dabar man darosi aišku kas dėjosi Lietuvoje, kai atsirado M. Beilio pagal

ŽIEDADULKIŲ DUOMENŲ BAZĖ

- 313 žiedadulkių pjūvių
- 220 skenuotos žiedadulkių diagramų
- 121 žiedadulkių sudėties lentelė
- 214 ¹⁴C / AMS / OSL datos
- 56 publikacijos
- Litologiniai aprašymai

Per rastąsias žiedadulkes botanikas Lauras Balakauskas tyrinėjo Vėlyvojo ledynmečio ir holoceno miškų augalijos raidą

tik sutampa su nederlingais ir bado metais. Taigi visus besidominčius šiais klausimais galiu nukreipti į minėtą knygą. Ten yra suminėta ir svarbiausia bei naujausia literatūra.

ML. *Kaip su tuo asteroido kritimu į Žemę?*

V. Šimėnas. Randama rašytinių žinių, kartais remiantis ir tautoje išlikusia atmintimi (legendose, pasakose ir pan.) apie kritusią „žvaigždę“, galimas daiktas, asteroidą. Aiškinama, kad dangaus kūno smūgis į žemę sukėlė ugnikalnių išsiveržimus, o šią nelaimę lydėjo nederlius ir badmetis. Ugnikalnių išmestos į atmosferą dulksės paslėpė Saulę, dėl to prasidėjo nederliaus metai, kilo badas, o paskui atšliaužė maro epidemija. Žmonių populiacija mažėjo.

Įdomu, kad šiame projekte nagrinėjami Bizantijos rašytiniai šaltiniai, kinų imperatorių šaltiniai, suprantama, ir skandinavų sagos. Nereiktų pamiršti lietuvių ir latvių padavimų, kuriuose realūs įvykiai taip pat paliko pėdsakų. Mes dažnai nekreipiame dėmesio į visa tai, iš anksto įsitikinę, kad nieko realaus tose pasakose ir padavimuose nėra. Net nesuimaštydami iškart atmetame dalį informacijos. Kaip pavyzdį galiu pateikti dar XIX a. pab.

rikoje atspausdino Jonas Šliūpas.

ML. *Ar seniai čia lengva ranka buvo mojamą į daugiatomę Teodoro Narbuto „Lietuvos istoriją“, net ir dalį Simono Daukanto istorijos, visa tai nurašydami romantiškiems autorių pramanams.*

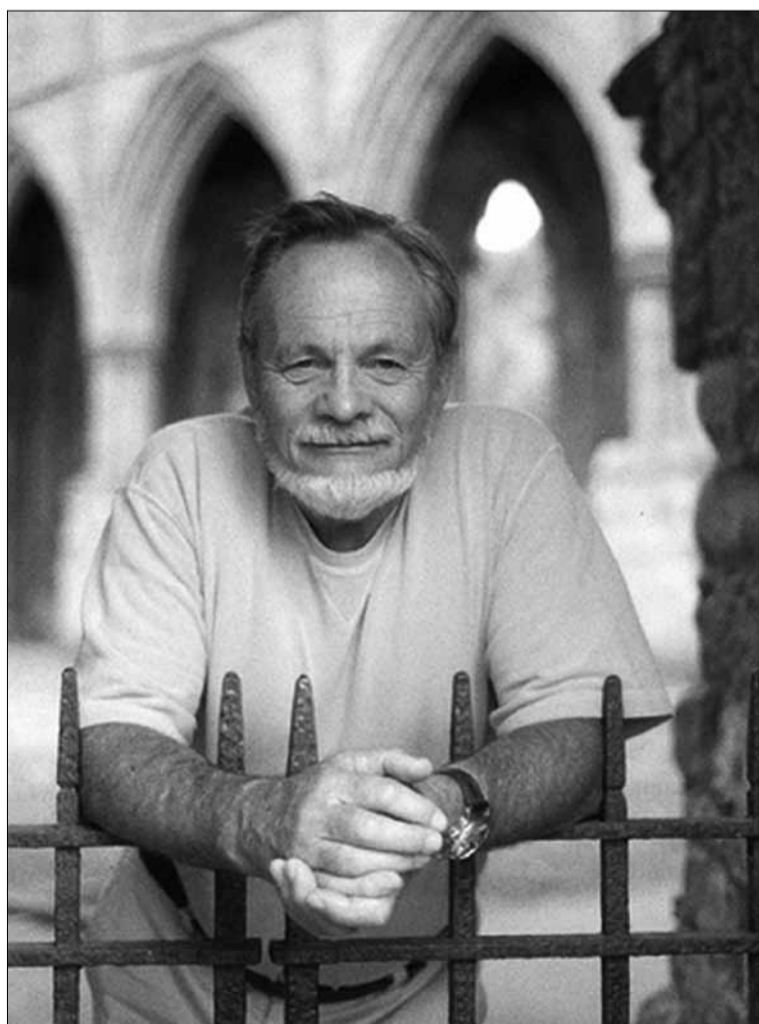
V. Šimėnas. Pridurčiau ir Simono Grunau „Kronikos“ (1529) prūsų praeities legendinę dalį. Mat įsitvirtinusi nuostata, kad Grunau buvo melagių melagis, ir tai kliudo į jo „Kroniką“ pažvelgti nauju žvilgsniu. Nemažai teko bendrauti su Gintaru Beresnevičiumi, o iš Norberto Vėliaus gavau pasiskaityti tai, kas vėliau sugulė į jo parengtus „Mitologijos šaltinius“. Tada man prašvito protas, kad tautų kraustymąsi galima susieti su Videvučiu ir Brutenio legenda, kaip turinčia realų pagrindą.

Antras nušvitimas buvo, kai į rankas pateko medžiaga su minėtais M. Beilio naudojamais tyrimo metodais. Todėl labai džiaugiuosi mūsų projekte dalyvavusių gamtininkų Lauro Balakausko ir Rolando Tučo apgintomis disertacijomis (buvau pastarosios gynimo oponentu). L. Balakauskas sudarė visų iki šiol darytų žiedadulkių analizių duomenų bazę. R. Tučo disertacijoje nagrinėjama Lietuvos

medžių rieves fiksuoti 536-ieji metai. Mes, archeologai, Vidgirių kapinyne (datuojamas V–VI a.) radome kai kuriuos dirbinius, sutampančius su Vidurio Dunojaus regiono kultūra. Datuodamas radinius negaliu nustatyti kapinyne egzistavimo pabaigos, matau, kad kapinynas išnyksta staiga kaip ir Mozūrijos regiono Olštyno grupės turtingi kapinynai. Sidabras, auksas randami ir staiga baigta, kapinynas nustoja gyvuoti. Ir labai daug tokių analogų. Mes išstampome tas kapinyne gyvavimo datas. Kapinyne VI a. pradžią fiksuojame Europos datuotais analoginiais dirbiniais, bet kada jis baigiasi, mes nežinome. Pastebime, kad VII–VIII a. labai mažai palaidojimų – regresijos požymis. Kur bepažiūrėsi, į kuršius ir į kitas baltų tautas, visur matyti kapinynuose ta regresija, bet visos Lietuvos mastu esama ir skirtumų (pvz., ežeringame Rytų Lietuvos regione atrodo jaučiama netgi plėtra. Gal tai datavimo netikslumai?). Apie tai mūsų tolesnis pokalbis.

Bus daugiau

Kalbėjosi **Gediminas Zemlickas**

Knygos „Ilgoji vasara. Kaip klimatas keitė civilizaciją“ autorius Kalifornijos universiteto profesorius emeritas antropologas Brajanas Faganas (Brian Fagan)

MAŽOSIOS LIETUVOS ŠVIESUOLĖ

Rūta DAUJOTAITĖ-LEONOVA

*Į kalną kopi neramiai,
Nežvelgdama į veidrodį likimo.
Mokykla kviečia... Knygnešių takai
Iš meilės, pareigos ir pašaukimo.*

*Kaip tenai Mažojoj Lietuvoj?
Lietuvių kalbą ten neši lyg maldą,
Tarp vaikučių, tarp suaugusių sava.
Kas gi kelią rodo, jausmus valdo?*

Kiek daug prasmės turi žodis „mokytojas“. Tai reiškia – ugdyti žmogaus dvasinę kultūrą ir gimtąją kalbą, mokyti ir tobulėti pačiam.

Rašydama apie lietuvių mokytojos Emilijos Algudės Bukontienės asmenybę, galiu tvirtai pasakyti, kad jos pašaukimas veda į tobulybės ir laimės pilnatvę. Jos credo – pasiaukojimas ir atsidavimas pedagoginei veiklai. Lietuvoje (Didžiojoje) dirbusi mokytoja, vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja, Švietimo skyriaus Profesinio orientavimo kabineto metodininkė ir vedėja, nutarė mokyti lietuvių ir lietuvių kilmės vaikučius Kaliningrado srityje (Karaliaučiaus krašte). Jau šešiolikti metai važinėja iš Tauragės į Nemano (Ragainė) rajono Uljanovo (Kraupišką) vidurinę mokyklą, kur dirba lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytoja. Mokytojos darbas – iškilis ir sunki veiklos sritis. Daug fizinių, moralinių jėgų reikalauja kelionė iki mokyklos kitoje valstybėje. Reikia keltis ketvirtą ar penktą valandą, galvoti, kaip nuvažiuoti į pasienį Panemunę, nes tokiu laiku nevažiuoja joks autobusas. Toliau ilgu Luizės tiltu per senelį Nemuną pėstute, pučiant stipriam vėjui, lyjant ar sningant, per speigą, kad sūspėtų į Sovetsko (Tilžė) autobusų stotį, iš ten – 37 km iki Uljanovo.

Šioje mokykloje E. A. Bukontienė pedagogine veikla nusipelnė didelės pagarbos, įgijo autoritetą, laukiama ne tik mokinių, bet ir rusų administracijos, mokytojų kolektyvo, vietos lietuvių bendruomenės. Uljanovo vidurinėje mokytoja padėjo pamatus lietuvių kalbos mokymui. Per mokyklos 65-ųjų metinių minėjimą 2012 m. mokyklos direktorius Jurijus Uzerovas priešais gausią auditoriją mokytoją E. A. Bukontienę pavadino viena geriausių mokytojų, pageidaudamas, kad tokių pedagogų būtų daugiau. Mums, lietuviams, tai didelė garbė, nes keliamas lietuvių ir Lietuvos valsybės įvaizdis.

Lietuvių raštijos vienas pradininkų, intelektualas, kanaaninkas Mikalojus Daukša (m. 1613) *Prakalboje į malonųjų skaitytoją* pabrėžė gimtosios kalbos svarbą tautai, pabrėžė, kad *kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybės sargas*. Išreiškė pageidavimą, kad lietuvių kalba taptų viešai vartojama ir rašto kalba. Džiugu, kad Kaliningrado srityje, kur gyvena apie 150 tautybių žmonių, lietuvių kalbos mokosi ne tik lietuviai arba turintys lietuviškų šaknų, nes tai kaimyninės šalies kalba.

E. A. Bukontienė veikli, organizuota, apdovanojama artimo meile, o darbštumas, gabumai ir atsidavimas mokytojo darbui duoda gerų vaisių. Jos išmokyti mokiniai kasmet dalyvauja Kaliningrado srities lietuvių kalbos olimpiadose, įvairiuose konkursuose Lietuvoje ir Kaliningrado srityje, laimi prizines vietas. Pati mokytoja yra Kaliningrado miesto Plėtotės instituto skelbto konkurso *Idėjų mugė* ir kitų Lietuvos organizuotų konkursų dalyvė. E. A. Bukontienė Lietuvių kalbos ir etnokultūros fakultatyvo mokiniams kasmet organizuoja ekskursijas. Mokiniai, jų tėveliai, kai kurie moky-

Kaliningrado srities lietuvių bendruomenės veikėjas Sigitas Šamborskis, mokytoja Algudė Bukontienė ir istorikas enciklopedininkas Algirdas Matulevičius prie Tauragės pilies ir Šaulių sąjungos įkūrėjo Vlodo Putvio-Putvinskio paminklo

tojai pabuvojo Kaune, Klaipėdoje, Palangoje, Šiauliuose, Kryžių kalne, Šilutės rajone, Kuršių nerijoje aplankė įžymias Karaliaučiaus krašto vietas.

Mokytoja renka vertingą medžiagą mokyklos ir to krašto kraštotyros muziejui (jam jau 30 metų) apie Mažosios Lietuvos šviesuolius Martyną Mažvydą, Kristijoną Donelaitį, Vydūną, Martyną Liudviką Gediminą Rėzą, Vilių Kalvaitį. Ji rašo informatyvius, objektyvius, didelės meilės Tėvynei

ir pedagogams straipsnius į Lietuvos Respublikos ir Amerikos išėivijos lietuvių spaudą apie Kaliningrado srities Regioninės lietuvių kalbos mokytojų (pirmininkas – Aleksas Bartnikas) asociacijos renginius. Pati daug padeda asociacijai.

Būdama aistringa knygos mylėtoja ji dažnai svečiuojasi Tauragės Birutės Baltrušaitės viešojoje bibliotekoje, padeda organizuoti renginius apie Mažosios Lietuvos šviesuolius lietu-

vininkus, pristatant *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* ir *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* tomus, susitinkant su laikraščio *Mokslo Lietuva* atstovais, skaitytojais ir rašinių autoriais.

Gerbama savo tautos istorinę atmintį, žmones, daug nuveikusius lietuvių tautinei kultūrai ir švietimui, mokytoja E. A. Bukontienė puoselėja gimtąją lietuvių kalbą Kaliningrado srityje.

Seminaras pamario krašte

Emilija Algudė BUKONTIENĖ
Uljanovo (Kraupiško) vidurinės
mokyklos mokytoja

Pasibaigus 2012–2013 mokslo metams Kaliningrado srities regioninės lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas sukvieta krašte dirbančius lietuvių kalbos, etnokultūros ir muzikos mokytojus į tradicinį vasaros seminarą. Jie organizuojami vis kitame Lietuvos regione, todėl turime galimybę pabuvoti gražiausiose Lietuvos vietose.

Šiomet jau 8-ojo seminaro tema – Vaiko etnokultūrinis ugdymas: tradicijos ir plėtros galimybės, tikslas – etnokultūros, tautiškumo tradicijų puoselėjimas, tautinės savimonės formavimas.

Mus priėmė Šilutės rajono švietimo pagalbos tarnyba, vadovaujama Juditos Blinkėvičienės. Asociacijos pirmininkas A. Bartnikas supažindino su lietuviškuoju švietimu Karaliaučiaus krašte. Lietuviškos klasės, lietuvių kalbos, etnokultūros, muzikos fakultatyvai, būreliai, vaikų folkloro ansambliai veikia 24 srities švietimo įstaigose.

Sveikinimo žodį tarė Šilutės rajono švietimo skyriaus vedėja Birutė Tekorienė.

Seminare dalyvavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo minis-

Vienas iš edukacinių užsiėmimų – gaminame vėtrunges

terijos specialistai Petras Navickas ir Daiva Žemgulinė. P. Navickas perdavė kanclerio Dainiaus Naumgaudžio sveikinimus, aptarė darbinis klausimus, atskaitas, sutarties pratęsimą.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos užsienio lietuvių departamento specialistė Aušra Dumbliauskienė pasidžiaugė besitęsiančiu

bendradarbiavimu su Kaliningrado srityje dirbančiais mokytojais, nors šių sritį nuo Naujųjų metų kuruoja Švietimo ir mokslo ministerija. A. Dumbliauskienė priminė, kad liepos 17-oji diena įrašyta į atmintinų dienų sąrašą kaip pasaulio lietuvių vienybės diena, pristatė ministerijos skelbiamus kursus užsienio lietuviams.

Emilijos Algudės Bukontienės nuotrauka

Aktyvi seminarų dalyvė Marijampolės kolegijos dėstytoja Valė Sorakaitė aptarė lietuvių kalbos morfologijos normas, jų taikymą, pedagogo tarmės svarbą mokymo procese, lietuvių kalbos tarmes, kadangi šie metai paskelbti tarmių metais.

Šilutės turizmo ir paslaugų verslo mokyklos direktorius Pranas Avižinis, šioje mokykloje dirbantis 30 metų, supažindino su krašto istorija, artėjančiu K. Donelaičio 300-ųjų metinių jubiliejumi.

Šilutiškiai dalijosi gerąja darbo patirtimi apie etninę kultūrą bendrojo ugdymo įstaigose, vientisą ugdymo sistemą ir jos tikslus, neformalųjį švietimą, švietimo pagalbos tarnybos darbą, psichologinę pagalbą, integracijos galimybes.

Antrąją seminaro dieną vyko į Kintus, bažnytkaimį Kuršių marių krante, į Vydūno kultūros centrą, kurį sudaro muziejus, dailės ir muzikos mokyklos klasės. Centro direktorė Rita Tarvydienė pasakojo apie 1994 m. įkurtą muziejų, supažindino su Mažosios Lietuvos filosofo, rašytojo, kultūros veikėjo Vydūno (Vilhelmo Storostos) gyvenimu, asmenybe ir kūryba.

Kintuose dalyvavome edukacinėje programoje „Senieji pamario krašto amatai“, klausėmės pasakojimo apie

vėtrunges – prietaisą vėjo kryptčiai rodyti. Šiame krašte vėtrungė dar vadinama vėjarode, vėlunga, velunga, vėluku. Jos sukasi vėjyje, turi oficialius ženklus, rodančius, kuriai vietai priklausė valtys. Vėtrungių tėvu laikomas Ernestas Vilhelmas Berbomas, gyvenęs XVIII a. pab.–XIX a. pirmojoje pusėje Muižės dvare Šilutės rajone. Ne tik klausėmės pasakojimo apie vėtrunges, bet ir patys mokėmės jas gaminti ir parsivežėme kaip suvenyrą į namus.

Atvykome į vienintelę Nemuno salą Rusnę, kur etnokultūros ir informaciniame centre direktorė Birutė Servienė supažindino su bažnytkaimio istorija, Rusnės gamtiniu ir istoriniu paveldu. Taip pat dalyvavome edukacinėje programoje: susipažinome su karpinių menu, patys karpėme kaimo gryčios langų užuolaidėles. Pasivaikščiujome po salą, turinčią 186 liepų alėją iki Lietuvos sienos, pabuvojome Uostadvaryje prie vieno seniausių taisyklingo aštuonkampio formos švyturio. Lankėmės Rusnės etnografinėje sodyboje-muziejuje, įkurtame 1997 m. Valerijos ir Kazimiero Banių iniciatyva Skirvytėlės kaime.

Paskutinę seminaro dieną rinkomės Šilutės F. Bajoraičio viešojoje biblioteko-

Kada Vilius STOROSTA tapo VYDŪNU?

Bernardas ALEKNAVIČIUS

Spausdinome ne vieną straipsnį skirtą Vydūniui, tačiau prabėgus kuriam laikui pravartu kai kuriuos esminius dalykus pakartoti kitame kontekste dėl spaudoje pasitaikančių seniai išspręstų jo biografinių dalykų.

Žinome, kad jaunystėje būsimasis Lietuvos himno autorius dr. Vincas Kudirka save laikė lenku, bet prieš 115 metų paėmęs į rankas pirmąjį „Aušros“ numerį suprato esąs lietuvis ir visą savo tolimesnį gyvenimą pašventė Lietuvai. Panašus ir Mažosios Lietuvos lietuvių Viliaus Storostos kelias į lietuviškumą. 1998 m. šių tautos šviesuolių gyvenime sukaktuviniai: kovo 22-ąją paminėjome Viliaus Storostos 130 gimimo metų sukaktį, rugsėjo 22 d. paminėjome 100 metų, kai Vilius Storosta tapo Vydūnu. Gruodžio 31 d. minėjome 140 metų nuo dr. Vinco Kudirkos gimimo, balandį – 115 metų, kai dr. V. Kudirka tapo susipratusiu lietuviu, o gruodį kartu su daktaro gimtadieniu paminėjome ir 100 metų nuo „Tautinės giesmės“ su gaidomis išspausdinimo „Varpe“. Trys sukaktys ir du jubiliejai, todėl tuos metus pagrįstai turėtume laikyti Vinco Kudirkos ir Vydūno metais. Spaudos puslapiuose apie šias sukaktis ne kartą rašyta. Skaitytojų dėmesiui noriu pateikti labai mažai kam žinomų faktų apie tai, kaip Vilius Storosta tapo Vydūnu.

Jau vėliau, gyvendamas Tilžėje, Vydūnas viename biografiniame rašinyje apie savo lietuviškumą prasitarė: „Iš pradžių nežinojau, kaip tai pradėjus. Ir tik tai, pragai pasitaikius, prisipažinau lietuviu esąs. Bet rašinėjau, kaip iš mažų dienų jau darydavau, poėmės ir apysakaites vokiečių kalba. Nemačiau kelio, kaip sudarkytą prigimtą kalbą gerinti galėčiau. Ir tik iš lengvo, Tilžėje susijęs su kitais lietuviams, pradėjau ir lietuviškai rašyti...“ Taigi šie filosofo žodžiai griaua kai kurių Vydūno biografų teiginį, kad Vydūnas kurti lietuviškai galėjo pradėti, gyvendamas ir dirbdamas Kintuose. Pasirodo, kad susipratusiu lietuviu Vilius Storosta tapo ne mūsų Pamyryje, bet Tilžėje. O

kada tai buvo – nelengva pasakyti. Reikia manyti, kad grįžimas į lietuviškąjį gyvenimo kelią Vydūniui buvo laipsniškas. Bet turėjo būti ir vienas kitas didesnis impulsas. XIX a. pab., kai į Tilžę gyventi atsikėlė Vydūnas, tarp lietuvių Tilžėje buvo tituluojama Mažosios Lietuvos sostine. O taip atsitiko todėl, kad po 1863 m. sukilimo rusų administracijai Lietuvoje uždraudus lietuviškas mokyklas ir lietuvišką spaudą, Tilžėje tautinis gyvenimas dar pagyvėjo. Čia pradėta spausdinti lietuviškas maldaknyges, knygas ir laikraščius. Tilžėje dažnai dirbo ir vienas kitas šviesuolis, atvykęs iš rusų pavergtos Didžiosios Lietuvos. Nuo 1885 m. čia veikė „Birutės“ draugija, buvo organizuojami lietuviški renginiai visuomenei, bet dideliu populiarumu jie nepasižymėjo. 1893 m. „Birutės“ draugijos pirmininku išrinkus Jurgį Lapiną (1856–1932) ir draugijai pradėjus rengtis organizacijos dešimtmečiui, darbas šiek tiek suaktyvėjo. Bet savo įgėgomis „birutininkai“ kokių nors stebuklų padaryti negalėjo. „Birutės“ draugijos nariai puikiai suprato, kad organizacijos veiklą išgelbėti gali tik ypatingas organizacijos dešimtmečio paminėjimas. Bet kur gauti režisierių, sugebėsiančių parinkti reikiamą vaidinimą ir organizuoti kolektyvą jam pristatyti? Ir tuomet daugelio akys nukrypo į Joną Kriaučiūną (1864–1941), kuris Tilžėje ėjo kuklias „Varpo“ ir „Ukininko“ korektoriaus pareigas, bet jau buvo studijavęs Maskvos universitete, o Tilžėje 1893 m. buvo parengęs ir išleidęs istorinį Simono Daukanto (1793–1864) kūrinį „Pasakojimai apie veikalus lietuvių tautos senovėje“. Aišku, geresnio režisieriaus lietuvių Tilžėje tuomet ir su žiburiu niekas nebūtų suradęs. Ir dar. Jonas Kriaučiūnas – viengungis, ištasas dienas praleisdavo spaustuveje, tai ir jam su žmonėmis pabendrauti būtų vienas malonumas. Bet kartu ir baимintasi. J. Kriaučiūnas Tilžėje gyveno nelegaliai. O viešumas galėjo jam pakenkti. Bet lietuviškumo vardan Jonas Kriaučiūnas surizikavo. Garsiai nesireklamodamas besibaigiant 1894 metams J. Kriaučiūnas „Birutės“ draugijai pasiūlė surengti šventę, kurios pagrindinis akcentas būtų Aleksandro

Fromo-Gužučio (1822–1900) dramoms „Kauno pilies griovimas“ pastatymas scenoje. Tokiam pasiūlymui niekas neprieštaravo. Ir zanavykas J. Kriaučiūnas pradėjo ruošti didįjį Tilžės lietuvių vakarą, kuris turėjo įvykti 1895-ųjų pradžioje ir „Birutės“ draugijos autoritetą pakelti į neregėtas aukštumas.

Neatsitraukdamas nuo „Varpo“ ir „Ukininko“ reikalų J. Kriaučiūnas ėmėsi iki šiol neišbandyto režisieriaus darbo. Gerai žinodamas Lietuvos istoriją jis puikiai suvokė A. Fromo-Gužučio dramoms „Kauno pilies išgriovimas“ pastatymo reikšmę Mažosios Lietuvos lietuviams. Todėl negailėjo nei laiko, nei jėgų ir aktyviai kibo į darbą. Neblogai pažinęs kai kuriuos aktyvesnius Tilžės lietuvius, kurie norėjo ką nors veikti, bet neturėdami patirties tūpčiojo vietoje, J. Kriaučiūnas daugelį jų padarė artistais. Dramoms „Kauno pilies išgriovimas“ inscenizacijoje dalyvavo ir žurnalistas, spaustuvininkas Enzys Jagomastas (1870–1941), ir visuomenės veikėjas Kristupas Voska (1861–1905), ir knygnešys, knygų leidėjas Pranas Mykolainis (1868–1934), ir bibliografas, lietuviškų knygų platintojas Juozas Angrabaitis-Jonas Zanavykutis (1859–1935). Kai vaidinimas jau buvo galutinai paruoštas ir sukviešti svečiai, atsirado lietuviams būdingas pavydo jausmas, kad kažin koks atėjūnas iš rusų Lietuvos tokį vaidinimą paruošė. Ir, anot J. Angrabaičio, šis judošelis siūlė vietoj „Kauno pilies išgriovimo“ vaidinti komediją „Žydas pirtyje“. Taip norėta pataikauti vokiečiams. Bet tuomet į pašalines šnekas niekas dėmesio nekreipė. Ir 1895 m. vasario 17 d. Tilžės šaulių (medžiotojų) namuose įvyko „Birutės“ draugijos dešimtmečio minėjimas.

„Šventės metu įvyko pirmasis Mažojoje Lietuvoje mūsų dainų koncertas ir pirmasis lietuvių pasirodymas scenoje, suvaidinant žinomąjį Gužučio kūrinį „Kauno pilies išgriovimas“. Šventės turėjo labai gerą pasisekimą“, – 1940 m. rašė Juozas Keliuočio (1902–1983) redaguojama „Naujoji Romuva“. – „Draugijos pirmininkas J. Lapinas susirinkusiems šventės žmonėms pasakė įspūdingą kalbą, ragindamas nesigėdyti savo lietuviškos kilmės ir kalbos. Tiek

pirmininko kalba, tiek vaidinimas ir dainos padarė susirinkusiems didžiausią išpūdį. „Birutės“ valdyba buvo apiberta prašymais netrukus suruošti kitą tokią kilnią šventę, kad vėl būtų progos suplaukti žmonėms iš visų Mažosios Lietuvos kampelių ir savo tautine dalia pasidalinti. Joninėms šventė buvo pakartota, atliekant scenoje tą pačią programą.“

Ir pirmą, ir antrą kartą vaidintojams daug plota. O kas dramoms „Kauno pilies išgriovimas“ režisierius – nutytyta, nes išduoti Joną Kriaučiūną būtų buvusi tautinė žmogžudystė. Bet pagrindinius „Birutės“ draugijos šventės organizatorius ir vaidinimo rengėjus vokiečiai išaiškino. Ir Jonui Kriaučiūnui neliko kitos išeities, kaip palikti Tilžę ir grįžti į rusų pavergtą Lietuvą. O čia dar ir neblogo proga pasitaikė. Į sostą įžengęs naujas rusų caras Nikolajus II piliečiams visas kaltes atleido, todėl ir J. Kriaučiūnui dezertyravimas į Prūsiją dovanotas. Tik spektaklio „Kauno pilies išgriovimas“ aktoriumi Juozui Angrabaičiui-Jonui Zanavykuičiui už dalyvavimą vaidinime Prūsijos valdžia nedovanojo. Pajutęs vokiečių policijos persekiojimą, jis dar tai pačiais 1895 m. slapta išvyko į Krokuvą. Nepaglostė vokiečiai ir trečio imigrantų – spektaklio „Kauno pilies griovimas“ aktorius Petro Mikolainio. Šis, išstremtas iš Prūsijos, 1896 m. apsigyveno JAV, kur ir toliau aktyviai darbuosis lietuviškoje veikloje.

Vokiečiai, „suvėdę sąskaitas“ su spektaklio organizatoriais J. Kriaučiūnu, J. Angrabaičiu ir P. Mikolainiu, tikėjosi šio tokio atokvėpio. Bet to atokvėpio nebuvo, tad ramiai dirbti vokiečių darbo bažnyčioje, mokykloje ar kariuomenėje jau negalėjo. Zanavykų Tilžėje pasėta kultūrinio darbo sėkla dar labiau sustiprino Enzį Jagomastą, Dovą Zaunių, Martyną Jankų, Martą Zauniūtę ir kitus Mažosios Lietuvos dar nenuautėjusius lietuvius. Aleksandro Fromo-Gužučio dramoms „Kauno pilies griovimas“ pastatymas Tilžės „Birutės“ draugijos scenoje pažadino ir ne vieną abejojančią ar pradėjusį nutautėti Mažosios Lietuvos lietuvių. „Birutės“ draugijos dešimtmečio minėjimas pažadino ir mokytoją Vilių

Storostą. Nors Vilius Storosta „Birutės“ draugijos minėjime ir nedalyvavo, bet apie šventę iš nuogirdų susidarė gerą vaizdą. Ir tuomet Viliaus Storostos viduje pradėjo grumtis dvi jėgos.

„Kas tu esi? – tarsi girdėjo mokytojas vidinį balsą. – Kas tau arčiau širdies: motinos dainuotos lietuviškos dainos ar germanų kultūra? Netrukus atsirado ir trečias vidinis balsas, kuris nuolat kartojo: „Esi lietuvis. Eik tėvų ir protėvių taku...“ Bet visa tai vyko lėtai, apgalvotai, pasveriant „už“ ir „prieš“, ir ne vieną dieną, bet visą gyvenimą... Ir kai 1895 m. rudenį Tilžės lietuvių liuteronų parapijos kunigas H. Reidys kartu su „Birutės“ draugijos valdybos nariu Kristupu Voska kreipėsi į mokytoją Vilių Storostą prašydamai, kad šis imtųsi vadovauti naujam kuriamam bažnytiniam chorui, mokytojas nesutiko.

Tikriausiai V. Storosta tuomet dar nebuvo galutinai apsisprendęs ir atsikalbinėjo sakydamas, kad ruošiasi rimtam kūrybiniam darbui... Ir tik po kurio laiko, antrą kartą paprašytas, sutiko vadovauti ne tik bažnytiniam, bet ir „Birutės“ draugijos vyrų chorui. Taip mokytojas Vilius Storosta Tilžėje tapo dviejų lietuviškų chorų dirigentu. Po kurio laiko, dirbdamas su bažnytinio choru, jaunesnio amžiaus giedotojus pradėjo mokyti ir pasaulietinio turinio dainų. Toks dirigento elgesys nepatiko surinkiminkams ir kunigams, kurie lietuviškas dainas laikė velnio prasmanymu ir Dievo piktinimu. Ir Vilius Storosta buvo priverstas palikti bažnytinį chorą.

Po 1897 m. vasaros šventės, kai iširo „Birutės“ vyrų choras, Tilžės lietuvių bendruomenė atsidūrė kritiškoje padėtyje. Mokytojas Vilius Storosta, pasinaudodamas savo organizaciniais sugebėjimais, pačiu patogiausiu laiku „Birutės“ chorą ir dalį jaunesnių bažnytinio choro giedotojų sujungė į vieną branduolį ir pradėjo jam vadovauti. Dirbdamas su šiuo choru Vilius Storosta pasijuto, jog lietuvis esąs ir po 40 metų ant vienos savo jaunystės dienų nuotraukos užrašė: „Vydūnas, 1898 m. IX. 22“, todėl ši data ir laikytina Vydūno gimimo diena. Ne Viliaus Storostos, bet Vydūno.

■ Atkelta iš 4 p.

je. Bibliotekos darbuotojai dalijosi patirtimi, supažindino su atskirų bibliotekos skyrių darbu. Šiame erdviame pastate biblioteka įsikūrusi nuo 2006 m. Ji pavadinta poeto, publicisto, visuomenės veikėjo Fridricho Bajoraičio, 1905 m. įsteigusio pirmąjį kilnojamąjį knygynėlį, vardu. Biblioteka turi daug partnerių, organizuoja įvairius renginius: kūrybinius ir tradicinius edukacinius užsiėmimus, tradicines lietuvių tautos šventes, Knygos muziejų.

Pabuvojome ir vienintelėje Šilutėje Žibų pradinėje mokykloje, kurioje mokosi 280 mokinių. Direktorė Elena Šarkienė supažindino su mokyklos, kuri pasirinko meninio ugdymo kryptį, darbu.

Apibendrinant seminario darbą dalyvavęs Lietuvos Respublikos konsulato Kaliningrade generalinis konsulas Vaclovas Stankevičius dėkojo mokytojams už darbą, išryškino konsulato funkciją – plėsti lietuvių Kaliningrado srityje.

Rusnės etnokultūros ir informacijos centre seminaro dalyviai mokėsi karpinių meno

Visiems seminario dalyviams įteiktos pažymos apie dalyvavimą edukacijoje programoje.

Seminaro dalyvių vardu nuoširdžiai dėkojame Šilutės rajono švietimo pagalbos tarnybos direktorei Juditai Blinkevičienei ir visam jos vadovau-

jamam kolektyvui. Visas tris seminario dienas J. Blinkevičienė mumis rūpinosi, globojo, lydėjo ir organizavo seminario darbą. Ypatingą padėką reiškiamo Šilutės turizmo ir paslaugų verslo mokyklos direktoriui Pranui Avižiniui, visam mokyklos personalui.

Lietuvos Respublikos Generalinis konsulas Kaliningrade Vaclovas Stankevičius

Seminarą parėmė Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo, Užsienio reikalų ministerijos Mažosios Lietuvos fondas. Organizacinio pobūdžio pagalbą teikė Vilniaus vidurinė mokykla Lietuvos namai. Dėkojame už tas nuostabias bendravimo akimirkas,

nes mes, pasklidę po įvairias Kaliningrado srities mokyklas, susitinkame tik bendruose renginiuose. Susirinkę turėjome progos aptarti aktualius darbo klausimus, spręsti iškilusias problemas.

ASMENYBĖ

Romualdas OZOLAS ir knyga

■ Atkelta iš 1 p.

kaip daug pasako jų akys, žvelgdamos į išleistąją Bostono „Lietuviškąją enciklopediją“ (37 toms enciklopedijos toms dovanojau Bazilionų mokykla), man nekilo jokių abejonių, kad toje mokykloje ir vieta šiai enciklopedijai. Tie žmonės supranta, kas yra knyga.

Kas jomis naudosis? Naudosis visų pirma mokiniai. Kad ir ką sakytų skeptikai, bibliotekos kaimuose turi paklausa, todėl turi būti išsaugotos. Biblioteka blokuota su mokykla – jau visai kitas kultūrinis faktas ir supratimo lygmuo. Suktis toje vietoje šviesuomenė ne tik gali, bet ir turi. Bazilionų mokykla rengia daug renginių...

ML. ...net mokslinių konferencijų.

R. Ozolas. Taip, net mokslinių konferencijų, kurių ne viena surengta ir tarptautiniu lygmeniu. Dar daugiau, Bazilionų mokykla 2007 m. išleido ten gyvenusių ir mokytojavusių Barboros Mejerjytės (1898–1982) knygą „Jonė“, o 2012 m. gruodį atidarė B. Mejerjytės klasę-muziejų. B. Mejerjytė buvo kryptinga vertėja, iš anglų kalbos išvertusi Č. Dikenso romaną „Dom-bis ir sūnus“, D. Golsvorčio „Forsaitų sąga“, V. Skoto „Aivenhą“, A. Diuma kūrinių. Apskritai šią moterį vertinu kaip unikalų reiškinį Lietuvoje. Vyksta partizaniniai mūšiai, o ji sėdi namuose ir skrebena sąsiuvinuose romanų. Bet kokia kalba! Kažkuo primenanti Vinco Krėvės kalbėjimą – stilistika, deminutyvais. Kai įeini, įsijauti, pripažįsti jos unikalų kalbėjimą, jis tave nuginkluoja, eini kartu su ja ir įtiki neįtikėtinais jos vizionieriškais vaizdais.

Tokių žmonių gimsta kiekvienam amžiui. Iš tokių semiamės jauamos ateičiai. Kaip čia neprisiminti dr. Al-donos Vasiliauskienės, labai šauniai dirbančios su ukrainiečiais, bazilionų konfesijos žmonėmis. Daug kartų A. Vasiliauskienė su savo talkininkais Bazilionų miestelyje yra organizavusi tarptautines mokslines konferencijas. Jose paprastai dalyvauja Lietuvos ir Ukrainos istorikai, vienuoliai bazilijonai iš Lvovo ir kitų Ukrainos miestų. Žodžiu, Bazilionų miestelis jau yra tapęs vienu iš Lietuvos ir Ukrainos labai gajų ryšių centrų, šiame bendradarbiavime aktyviai reiškiąs Šiaulių universiteto mokslininkai ir meno srityje dirbantys asmenys.

Akyse geso turiningos praeities miestelis ir aplinkės

ML. Vienoje iš konferencijų Bazilionuose dalyvavo specialiai atvykęs ir jaunas istorikas iš Prancūzijos. Jį sudomino mažo Bazilionų miestelio bendradarbiavimo su vienuoliais bazilijonais gyvos tradicijos tęstinumas.

R. Ozolas. Dar vienas pavyzdys, rodantis, kad gyvenimas Bazilionuose nesustojęs, pratęsia ir ankstesnį labai intensyvų gyvenimą. Neturime pamiršti ir apylinkių. LDK idzininkas, karaliaus Jono Kazimiero sekretorius Stanislovas Beinartas XVII a. vid. Pašiaušė ir Barstyčius užrašė jėzuitams, o šie Beinartų dvare įkūrė pradinę mokyklą, vėliau iš jos išaugo kolegija. Joje mokyta lotynų ir lenkų kalbų, literatūros, geografijos, istorijos, retorikos, logikos dalykų. Kolegijoje būta teatro, choro, orkestro. Mokėsi arti 100 bajorų vaikų ne tik iš Žemaitijos, bet ir Kuršo, Rygos, Livonijos, Švedijos. Pašiaušės kolegija buvo viena turtingiausių Lietuvoje, konkuravo net su netoliese

Politikas ir visuomenės veikėjas, filosofas, redaktorius, Kovo 11-osios Akto signataras Romualdas Ozolas

veikusia Kražių kolegija. Po 1773 m., kai Jėzuitų ordinas buvo panaikintas, Pašiaušės kolegiją perėmė Edukacinė komisija. Kolegijos bazėje norėta steigti akademią (universitetą), bet prasidėjus Abiejų Tautų Respublikos griūčiai to užmojo įgyvendinti nepavyko.

Vienuoliai bazilijonai į šį kraštą, tuo metu Padubysiu vadintą vietovę, atvyko 1749 m. pakviesti brolių Jono ir Antano Beinorų. Jie vienuoliams užrašė Mikeliškių kaimą, o vienuoliams pasistačius vienuolyną ši vietovė įgijo Bazilionų vardą. Vienuoliai čia 1773 m. įkūrė pradinę mokyklą, kuri vėliau tapo šešiamete. Ją lankė apie 200 ir daugiau mokinių, kai kuriais metais jų skaičius pasiekdavo 300. Rusų valdžia 1825 m. ją pavertė keturmete. Po sukilimo 1832 m. vienuolynas ir mokykla buvo uždaryti, vienuolyno turtai konfiskuoti, vienuoliai iškelti į Vilnių, o į jų vietą Bazilionuose atkeldinti stačiatikiai vienuoliai, miestelio bažnyčia paversta stačiatikių cerkve. Tik Lietuvai atgavus nepriklausomybę 1919 m. bažnyčia buvo grąžinta katalikams.

Atsigręžus į praeitį matyti, kad žmonės šiose Dubysos aukštupio vietovėse tvirtinosi pagal religinius skirtumus, pradėdami jėzuitais, bazilijonais, kalvinais. Aš pats Bazilionų mokykloje mokydamiš kasinėju vieną tokį kalmelį, ant kurio buvo mėginta pastatyti kalvinų bažnyčią, tačiau jėzuitai ateidavo ir ją sugriaudavo. Iš tų kasinėjimų dar parsivežiau brauktinių plytų su pirštų ženklais ir langų vitražų stiklų liekanų.

Tad išoriškai gal ir kiek pilkai atrodančiame pakankamai turtingos istorijos miestelyje tas gyvenimas nėra toks jau nuobodus, kaip galėtū iš šalies pasirodyti.

ML. Norėčiau paprieštarauti: miestelis tvarkosi, gražiai atnaujinta Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčia, atsirado pa-

minklas vienuoliams bazilijonams.

R. Ozolas. Tą pilkumą išsivežiau iš 1957 metų, kai baigiau Bazilionų vidurinę mokyklą – pakankamai pilkas buvo bažnytkaimio gyvenimas. Gyvastis nutrūko prasidėjus kolektyvizacijai: inteligentai vienas po kito išsivažinėjo, išsibarstė, baigėsi visi vaidinimai (juose dalyvavo ir mano motina, labai didelė tokių renginių mėgėja). Prasidėjo ėjimas į nyką. Miestukas kėlėsi labai sunkiai. Tiesa, buvo mėginta tiesti lentinus šaligatvius, bet sudėgė biblioteka (o gal kas padėjo sudegti). Tokių žmonių, kurie keltų aukštyn miestelį ne-

labai ir liko. Buvo labai įdomus muzikos mokytojas, mane smuiku griežti mokęs Bendžius. Mes dar kapelą sukūrėme. Bet mokytojas buvo labai nervingas, greitai supykdamas. Niršdavo: „Ar anksčiau mes taip gyvenome? Seniau aš Kopenhagoje, Paryžiuje, Berlyne... Kur aš nebuvau, kur nekoncertavau. Dabar va, čia...“ Žmogus rezignavo. Mano akyse geso miestelio gyvenimas, todėl labai skaudžiai atmintyje užsiliko.

Knyga, kurią būtina perskaityti

ML. Vieni laiku išvyko, kitus jėga „išvykino“... Dabar panašūs procesai vyksta tarsi savaime – fizinės jėgos nenaudo-

priašu „patbulinta ir modernizuota“ spausdinamas knygoje, išleistoje „Saulės deltos“ leidykloje. J. Rimkus visą gyvenimą dirbo prie odės vertimo, gludino, tobulino panašiai kaip B. Mejerjytė savo romaną „Jonė“.

ML. Kiek žinau, knyga prasideda paties Vytenio Rimkaus straipsniu apie jo senelį Mykolą Rimkevičių – „laisvą dailininką“. Jis sukūrė Vilniaus generolo gubernatoriaus, 1863 m. sukilimo malšin-toro Muravjovo-Koriko piešinį. Satrapas, stovintis ant žmonių kaulų ir kaukolių kalno. Šio piešinio originalas, kaip teko sužinoti, saugomas Rusijos valstybinio istorijos muziejaus fonduose. Istorikai levai Šenavičienei kažin kokiais stebuklingais būdais pavyko gauti piešinio kopiją, tad galėsime išvysti išspausdintą jos knygoje.

R. Ozolas. Naujoji V. Rimkaus knyga apie tėvą skaitytojui sukels ne vieną asociaciją, todėl ją tiesiog būtina perskaityti. Ir dar pasakysiu, kad Bazilionai man tai ir vieta, kur 1955 m. pradėjau rašyti savo dienoraštį, kurį teberašau iki šiol. Kai kas išspausdinta žurnale „Pergalė“ (dabar „Metai“), knygoje „Atgimimo balsai“, almanache „Varpai“, žurnaluose „Kultūros barai“ ir „Naujoji Romuva“, savaitraštyje „Šiaurės Atėnai“. Išėjo dvi dienoraščių knygos: „Aušros raudoniai. Sugyvenimai, arba 1990–1992 metų dienoraščių puslapiai“ ir „Žvaigždės blėsta auštant. Sugyvenimai, arba 1987–1990 metų dienoraščių puslapiai“. 1956–2006 m. dienoraščio mintys išspausdintos 2007 m. išėjusioje knygoje „Supratimai“.

Vertybių perkainoti nereikėjo

ML. Kad jau prakalbote apie dienoraščius, kuriems pradžių davė Bazilionai, tai paklausiu: ar reikėjo išgyventi savo pažiūrų lūžį, kaitą, perkainojimą? Dienoraštis paprastai atskleidžia visa, kas tuo metu jaudina žmogų, verčia išgyventi,

mokyklos prestižo reikalas. Padėjo ir didžiulis tėvo autoritetas.

ML. Ar Jūsų Bazilionuose sutikti žmonės – mokytojai, tarp jų ir mokytojas, dailininkas, tremtinys Jaroslavas Rimkus, jo sūnus Vytenis Rimkus nuteistas mirties bausme, vėliau pakeista į tremtį, kuris sugrįžęs tapo dailininku, menotyrininku, Šiaulių universiteto profesoriumi, pagaliau ir daugelis kitų – paliko Jūsų paties pasaulėžiūrai bent kiek ryškesnį brėžį?

R. Ozolas. Su profesorium Vyteniu Rimkumi suartėjom jau nuo Sąjūdžio. Tokio poveikio, kokio būčiau norėjęs gauti iš mokytojo kaip dviasios žmogaus, nebuvo. Tiesa, muzikos mokytoją Bendžių prisimenu dėl jo nuolatinės pastangos iš manęs padaryti muzikantą. Nepasakysčiau, kad ta pastanga buvo beviltiška. Vilniaus universitete įstojuau į Studentų dainų ir šokių ansamblių, buvau jų vadovs Vlodo Bartusevičiaus įkurtojo Vilniaus universiteto studentų liaudies instrumentų sekteto narys. Maskvoje laimėjome konkursą, gavome teisę išvykti į VII pasaulinį jaunimo ir studentų festivalį Vienoje, kur laimėjome pasaulinį konkursą ir parsivežėme į Lietuvą aukso medalių. Buvau vienas iš šešių muzikantų, grojau kan-klių kont-rabosu ir skudučiais. Taigi negaliu pasakyti, kad mokymasis groti smuiku ir mano mokytojo pastangos neuėjo veltui. Kurį laiką dirbome kaip profesionalai, gaudavome atlyginimus. Vienus metus grojau Lietuvos konservatorijos orkest-re. Žodžiu, buvau klimptelėjęs kaip reikiant, bet kadangi jaučiausi labiau rašytoju, o ne muzikantu, tai nuėjau į kitą pusę.

ML. Jumyse, o gal dėl Jūsų, rungėsi dvi mūzos – muzikos ir literatūros.

R. Ozolas. Labai stiprų postūmį padarė lietuvių kalbos mokytoja Norkutė. Kai parašiau rašinį „Dubysoje išplaukia išas“, mokytoja liepė perskaityti, aš neskaiciau, tai ji pati

Eugenijaus Jovaišos monografijos „Aisčiai. Kilimė“ pristatyme: Romualdas Ozolas, Zenonas Norkus, Romualdas Grigas ir Grasilda Blažienė

jant. Bazilionų miestelis tarsi mažytis Lietuvos modelis.

R. Ozolas. Mano tėvas gerai sutarė su mokytoju, dailininku, etnografu, visuomenės veikėju Jaroslavu Rimkumi (1888–1976), beje, baigusių Peterburgo universitetą. Gal todėl man toks artimas jo sūnus Šiauliuose gyvenantis dailininkas, menotyrininkas prof. Vytenis Rimkus, su kuriuo nuolat randame bendros kalbos. Neseniai man dovanojo savo knygą apie tėvą „Jaroslavas Rimkus – dailininkas, pedagogas, visuomenininkas“. Išties puiki gausiai iliustruota knyga. Štai kas man padarė įspūdį – senojo Rimkaus išverstas G. Deržavino kūrinys apie Praamžių – odė „Dievas“. Odėje išreiškta ir paties J. Rimkaus pasaulėžiūra. Jo vertimas su

ypač įgeigu rašoma sau, jei dienoraštis yra egodokumentas.

R. Ozolas. Perkainoti vertybių nereikėjo, viskas buvo aiškiai suvokta. Man atrodė reikalinga paliudyti, kas čia dedasi. Tiesa, 1955 m. mano, šešiolikmečio, mintys nėra tiek įdomios, kad jas spausdinčiau.

ML. Tais metais pirmą kartą išgirdote apie Stalino lagerius ir lietuvių tremtinių sukilimą, o 1956 m. per pamokų pertrauką Bazilionų mokykloje su bendraklasiais svarstėte, kaip padėti sukilusiems prieš sovietijos jungą vengrams.

R. Ozolas. Visa tai vos vos nesibaigė labai liūdnai. Tardymą atsimenu kaip dabar. Nepašalino iš mokyklos, matyt, tik todėl, kad buvau pirmūnas, pretendavęs į medalių, kuris buvo ir

perskaitė. Ir mestelėjo: tai jau rašytojo plunksna... Sužadino manyje kažin kokią ambiciją, tad iš Bazilionų į Vilnių išvažiavau studijuoti žurnalistikos. Į žurnalistiką neįstojau. Vidurinę mokyklą buvau baigęs sidabro medaliu, laikyti stojamųjų egzaminų nenorėjau, o į žurnalistiką visos vietos jau buvo užimtoms. Tuometis Vilniaus universiteto rektorius Juozas Bulavas pasiūlė stoti į teisę, tačiau teisės studijos manęs netraukė. Pasirodo, dar viena laisva vieta buvo studijuoti lietuvių kalbą

* Ozolas, R. *Supratimai*. Parinktos 1956–2006 metų metafizinio dienoraščio mintys. – Vilnius: Naujoji Romuva, 2007. – 732 p.

Žurnalo „Nepriklausomybės sąsiuviniai“ pristatyme Signatarų namuose: Kovo 11-osios Akto signataras Nikolajus Medvedevas, žurnalo atsakingasis sekretorius Eugenijus Skrupskelis ir žurnalo įkūrėjas signataras Romualdas Ozolas

Laukuvos kultūros centre minint Norberto Vėliaus 75-ąsias gimimo metines: antras iš kairės Romualdas Ozolas, prof. habil. dr. Daiva Vyčiniėnė, prof. Bronius Genzelis, dailininkė Ramunė Vėliuvienė, Laukuvos gimnazijos direktorius Vincas Jurgaitis ir šios gimnazijos moksleivės

ir literatūrą. Manau, kad mokytojos Norkutės nuopelnas pastūmėti lietuvių kalbos it literatūros link tikrai buvo pats stipriausias, jei ne vienintelis.

Skynėsi savo gyvenimo kelią

ML. *Pajutote įsėdėjęs į savo roges?*
R. Ozolas. Nelabai giliai studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą, iš esmės su šiais dalykais susipažinau jau baigęs studijas. Mat tuo metu daugiau muzikavau, negu studijavau.

ML. *Kas kliudė atsidėti mokslams? Rutininė studijų sistema, neįdomūs dėstytojai?*

R. Ozolas. Dalykai buvo įdomūs ir dėstytojai galingi. Jurgis Lebedys, Meilė Lukšienė, Irena Kostkevičiūtė, Vanda Zaborskaitė, Donatas Sauka, Kristina Rickevičiūtė, Jonas Kazlauskas – taigi visas kalbos, literatūros, filosofijos žiedas. Juos atsimenu visų pirma kaip asmenybes, kaip žmones, kurie supranta, kad tai, kas dėstoma, yra tik priemonė gyventi. Aš tuo metu kaip tik buvau pasinešęs tyrinėti gyvenimą: rašytojas turi jį pažinti. Bendradarbiavau įvairiausiuose laikraščiuose, rašiau reportažus, apžvalgas. Iš mokyklos laikų turėjau fotoaparata „Smena“ – fotografavau.

Trečiais metais beveik ištisai važinėju su ansambliu, ir teko apsispręsti. Gerai, kad tada sutikau savo būsimą žmoną, bendrakeršę, kuri sugrąžino į tiesų kelią. Universitetą baigiau tvarkingai.

Dar studijų metais pradėjau dirbti Liaudies meno rūmų metodininku, už tai buvau nubaustas – negavau paskyrimo į Vilnių, o buvau išsiųstas mokytojauti į Biržus. Mat gaudavau ne tik papildintą stipendiją, bet ir atlyginimą, taigi buvau nusikaltes jūdodai.

ML. *Radvilų sostinė Biržai tapo tremties vieta?*

R. Ozolas. Viskas į naudą, gyvenimo pažinimas ėjo savo keliu. Nuo vidurinės mokyklos baigimo be jokių autoritetų pagalbos, savo jėgomis ir savo nuojautų vedamas, verčiama kažkin kokia vidurinio pasipriešinimo tikrovės „kreivumams“, ypač viešajame gyvenime, skyniausi savo gyvenimo kelią. Kelrodžiu buvo knygos.

Kaip atsirado „Kultūros barai“?

ML. *Tas kelias galų gale atvedė Jus į „Kultūros barų“ žurnalą, o vėliau ir į „Minties“ leidyklą?*

R. Ozolas. Visas mano gyvenimas ėjo su knyga, vesdamas nuo knygų

skaitymo prie knygų kūrimo. Pirmame skyriuje vos pramokęs skaityti ėmiausi „Brolių Grimų pasakų“. Knyga stora, o daugiau neturėjau ką skaityti, tai perskaičiau ir knygos metriką pabaigoje – kas ir kada išleido, kiek kainuoja. Studijuodamas, kai grojau Studentų dainų ir šokių ansamblyje, reikėjo parašyti knygėlę apie šį kolektyvą. Parašiau, bet leidykla nepriėmė, kadangi per daug subjektyviai ir netinkamai parašyta, kaip man buvo pasakyta. Nėra tautų draugystės, o jei yra, tai ne tokia, kokia knygoje turėtų būti. Kaip suredagavo – aš nesutikau, tad knygelė išėjo 1959 m. visiškai perdirbta ir be mano pavardės. Ir ačiū Dievui – tada man praėjo noras daryti knygas.

Kai iš Biržų grįžau į Vilnių, ilgai ieškojau darbo – devynis mėnesius buvau bedarbis. Žmona liko Biržuose toliau mokytojauti. Vieno iš Lietuvos kraštotyros draugijos vadovų Antano Stravinsko ir kultūros ministro pavaduotojo Vytauto Jakelaičio dėka įsitaisiau į Kraštotyros draugiją metodininku. Intensyviai dirbau su žurnalo „Meno saviveikla“ redaktore Emilija Kulakauskiene. Nuolat kritikavau tą žurnalą, o vieną dieną man paskambino redaktorė: „Tai va, Vabalas išeina, ateikite dabar pats daryti tą žurnalą“. Vabalas buvo žurnalo meninis redaktorius.

Nuėjau, per gerą pusmetį surinkau gerą kompaniją, su kuria buvo galima daryti visai kitokį žurnalą, nors dar ir „Meno saviveiklos“ pavadinimu. Kadangi Kultūros ministerijai taip pat buvo įsidiėję saviveikliškumas žurnalo leidyboje, tai mes sumastėme, kad laikas padaryti platesnio profilio kultūros žurnalą, kad jis tarnautų ne saviveiklininkų vadovams, o skaitantiems ir kultūra besidomintiems žmonėms, ypač jaunimui. Taip atsirado „Kultūros barai“.

Pirmasis numeris išėjo 1965 m. ir susilaukė aukštybių reakcijos, kadangi ant viršelio uždėjau besišypsantį molinį velniuką. Oficizmas „Tiesa“ bemat paskelbė straipsnį pavadinimu „Kaukė yra, o veidas?“ Antrajame numeryje paskelbėm Vinco Mykolaičio-Putino „prometeizmo evangeliją“. Kaip dėju mums už tą evangeliją ir Putiną, net ausyse zvimbė! Sukviestas LKP CK kažin koks posėdis, priimtas biuro nutarimas, įpareigojantis kultūros ministrą Juožą Banaitį išvaikyti visą redakciją. Jau turėjome trečiojo žurnalo numerio maketą, tačiau jį liepta išdraskyti. Gaila, nesugebėjome išsaugoti. Ant naikinamų spaudai parengtų medžiagų

buvo klijuojamos kitos.

„Kultūros barų“ redaktorius Aleksas Baltrūnas vėliau prisipažino, kas jam buvo pasakyta: „Viskas tavo valioje, gali visus kavinių berniukus atleisti“. Kadangi buvo aišku, kad „kavinių berniukai“ sugeba dirbti, tai A. Baltrūnas apsisprendė atleisti tik vieną, po poros metų išlydėjo ir dar vieną iš redakcijos. Nukentėjo žurnalo „Kultūros barai“ vyriausioji redaktorė Emilija Kulakauskienė – buvo atleista. Ligi šios dienos jaučiu sielos graužatį, kad mes nesugebėjome jos apginti.

Kaip buvo svarstoma Vilnijos problema?

ML. *Kur ten šuo buvo pakastas, kas taip įsūtino LKP CK pirmuose dviejuose „Kultūros barų“ numeriuose? Neįtuo metu dar gyvo klasiko Vinco Mykolaičio-Putino viename eilėraščių prometeizmo „evangelizavimas“?*

R. Ozolas. Kai Putino mintis sudėliojo I. Kostkevičiūtė, su kuria bendradarbiavome, tai išėjo kone manifestas. „Kultūros baruose“ turėjome sutelkę labai gerą komandą: dailininką Arūną Tarabilą, karikatūristą Fridriką Samuką, literatūros ir meno tyrinėtoją Ireną Kostkevičiūtę, muziką Donatą Katkų ir Liudą Šaltenį, muzikologą Adeodatą Tauragi. Vytautas Landsbergis rašydavo apie naujausias muzikos kryptis, ilgainiui atėjo pritrauktas Saulius Soneckis. Buvo labai kūrybingas branduolys. Kai visi išsirašė, nuo 1966 m. pabaigos perėjome prie apskritųjų stalų, kartais iš 8–12 kalbėtojų. Nagrinėdavome daugelį svarbių klausimų: apie lietuvių kalbą, apie Vilniją... Pastaroji tema sukėlė didelį atgarsį.

ML. *Kaip tuo metu buvo suvokiama Vilnijos problema?*

R. Ozolas. Matėme, kad Vilnijoje gyvena kitakalbė, mokyklos lenkiškos ir rusiškos, tačiau ir patys lenkai buvo rusifikuojami. Diskusijoje nuskambėjo mintis: kodėl jie turi būti rusinami, kai gali išjungti į lietuviškąją kultūrą ir gyventi kaip lietuviai.

ML. *Gindami lenkų reikalus iš tiesų rūpinotės lietuviškais?*

R. Ozolas. Apie tai nekalbėjome, nes buvome puikiai pamokyti dar prieš tai. Tekstas – vienas dalykas, potekstė – kitas. Pasekmės buvo štai kokios. Kažin koks kalėjime su lenkais sėdėjęs lietuvis, perėjęs į lenkų „tikėjimą“, parašė ištisą „depešą“, apskųsdamas „Kultūros baruose“ išspausdintą pokalbį, kuriuo, esą, lietuviai nacionalistai siekia nutautinti vietos lenkus. Šis skundas buvo išsiųstas į Varšuvą,

o pastaroji nusiuntė notą Maskvai. Ir tada „kresai“ buvo Lenkijos dėmesio objektas. Todėl Sąjūdžio laikais man nebuvo jokia paslaptis, kad atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje turėsime problemą Nr. 1 su lenkais.

ML. *To meto prokomunistinė Lenkijos vyriausybė Lietuvos vadovams galėjo turėti tik tą priekaištą, kad Lietuvoje rusinami vietos lenkai. Juk lietuvinami nebuvo. Išėity, kad Lenkijos nota buvo sprigta Maskvai.*

R. Ozolas. Formaliai – taip. Iš esmės tai buvo „kresų“ kontroliavimo būdas, spaudžiant tiek Maskvos, tiek Vilniaus valdžias. Juk Varšuvai nebuvo svarbu, kad Vilnijos lenkai ar rusai pakiltų virš technikumų išsilavinimo lygio, žmonės buvo tik politikos priemonė.

ML. *Pats faktas, kad Glavlitas, t. y. sovietinė cenzūra, praleido į spaudą diskusiją apie Vilnijos problemas, verčia susimąstyti. Kaip neprisiminti rašytojo deputato A. Žukausko-Vienuoolio prakalbos 1956 m. LSSR Aukščiausiosios Tarybos sesijoje dėl Vilnijos lietuviškų mokyklų uždarinėjimo ir krašto lenkinimo. Rašytojas rėmėsi etnografu Angelės Vyšniauskaitės, Vaciaus Miliaus, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto mokslų darbuotojų surinktais duomenimis. LSSR ministrui pirmininkui Motiejui Šumauskui adresuotą laišką pasirašė daug iškilii Lietuvos kultūros veikėjų. Ar ką nors panašaus galėtume prisiminti iš nepriklausomos valstybės statusą atkūrusios Lietuvos veiksmų Vilnijoje?*

R. Ozolas. Esu tikras, kad A. Žukauskui-Vienuoilii drąsos įlieta „iš viršaus“, bet ne tiesiogiai, o per tarpinius asmenis. Šitai kažkur esu skaitęs. Sąjūdžio metais „lenkų klausimas“ buvo viena iš rimčiausių mūsų problemų. Nepriklausomos Lietuvos valdžios tolydžio vis labiau linko...

Kaip išsirutuliojo apskritųjų stalų diskusijos

ML. *Kaip atsirado „Kultūros barų“ apskritųjų stalų diskusijos? Juk tai įdomu ne tik Lietuvos žurnalistikos istorijai.*

R. Ozolas. Pradėjome 1966 m. pabaigoje, o atsirado štai kokiu būdu. 1965 m. „Kultūros barų“ trečiajam numeriui buvau sugalvojęs pagrindinę temą, kurios rengti išvažiavau dviem savaitėmis į Rokiškį. Padariau šešias medžiagas, skirtas vietiniams žmonėms, ir platų reportažą – faktiškai tai buvo Rokiškio žurnalistikos apžvalga. A. Baltrūnui tokia žurnalo „pagrindinė tema“ nepatiko. Po aštrių diskusijų su-

tarėme kviestis autoritetingus žmones tiesiog į redakciją ir tegu per diskusijas parodo savo protą ir žinias. Tokia kolektyvinio proto išklotinė buvo perspektyvus sumanymas. 1967–1968 m. „Kultūros barų“ pagrindinės temos buvo jau visuotinio dėmesio objektas.

Nežinau, kodėl dabar nutylimas tuometis „Kultūros barų“ indėlis į Atgimimo ištakas, gal ir mes patys dėl to esame kalti. Ketinau išspausdinti dvi tuometų savo dienoraščių knygas, tačiau nerandu, kas išleistų. Ten tie dalykai atspindi gana išraiškingai.

ML. *Kuo baigėsi istorija su „Kultūros barų“ diskusija, skirta Vilnijai? Kaip sugebėjote „įvynioti į vatą“ potekstę, kad pirmiausia tą kraštą reikia atlietuvinėti?*

R. Ozolas. Vienas diskusijos dalyvių pasakė: viskas prasideda nuo mokyklų ir jos tame krašte turi būti lietuviškos. Tačiau svarbiausias akcentas buvo toks: esama švietimo padėtis faktiškai kuria apartheidą, žmonės izoliuojami nuo Lietuvos kultūros, nes aukščiausią padėtį Vilnijoje darbuotojas gali pasiekti tapęs traktorininku arba mechanizatoriumi. Kur daugiau eisi? Lietuvoje kalbama lietuviškai, tad Vilnijos gyventojams, norintiems siekti didesnių aukštumų, likdavo arba važiuoti į Rusiją, arba rūgti savo aplinkoje.

ML. *Ar ne tada Lietuvos aukštosios mokyklose ir pradėtos steigti rusiškos grupės, atsižvelgiant į lietuviškai nemonkančiųjų interesus?*

R. Ozolas. Rusifikacija steigiant rusakalbes ar lenkakalbes mokyklas buvo aktyviai vykdoma visą laiką. Mūsų garsiosios diskusijos istorija baigėsi tuo, kad paprašėme savo mintis pareikšti keletą žymių to meto žmonių, tarp jų ir Antaną Venclovą. Jie kalbėjo, kad lietuvių kalba svarbi pasaulio kalbotyros mokslui ir pan. Nutarėme, kad jeigu mūsų diskusijai skirtas svarstymas vyks LKP CK, tai nueisime su tais žymių žmonių pareiškimais ir savo poziciją ginsime. Tačiau viskas nuslopo, matyt, aukštosioms institucijoms tuo klausimu nebuvo suinteresuotos kelti triukšmo. Maskva į Varšuvos notą veikiausiai taip pat pasižiūrėjo pro pirštus, nes didelės draugystės tarp rusų ir lenkų niekada nebuvo. Taip iškilusi problema neįgavo tolesnės plėtotės. Turiau visus tuos archyvus, juos perdaviau Valstybės archyvu.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

VENTOS PALYDĖTAS Į MOKSLĄ

Julius NORKEVIČIUS

Prof. habil. dr. Romualdai Mačiulaičiui spalio mėnuo. Gimtasis miestas – Mažeikiai. O 2013 m. spalio 24-oji diena primins, kad profesorius jau suskaičiuota nemaža pragyventų metų suma, besibaigianti penketu. Kai Romualdas Mačiulaitis mokėsi Mažeikių rajono Tirkšlių J. Garelio vidurinėje mokykloje, ką tik paminėtų skaičiumi buvo vertinamas mokinio labai geras vieno ar kito dalyko žinojimas. Ir ties jo pavarde klasės dienyne rikiavosi beveik penktukai ir mokyklą 1966 m. baigė sidabro medaliu. Vadinas, vaikui visi dalykai vienodai patiko ir sekėsi. Bet labiausiai jį traukė chemija, ypač bandymai. Todėl Vilniaus universitete pasirinko chemijos studijas. Studijavo sėkmingai. Per visą studijų laiką Romualdas Mačiulaitis dainavo universiteto dainų ir šokių ansamblyje. Čia susipažino ir įsimylėjo ansamblio skudutininkę, būsimąją matematikę Aldoną. Baigdamas studijas du energingi ansambliciai atšoko studentiškas vestuves.

Būsimasis profesorius dar studijuodamas pradėjo dirbti Lietuvos MA Chemijos ir cheminės technologijos institute polimerinių medžiagų sektoriaus vyresniuoju laborantu. 1972 m. gavęs universiteto baigimo diplomą, įsidarbino valstybiniame mokslinių tyrimų institute (MTI) „Termoizoliacija“ ir išaugo iki laboratorijos vedėjo (iki 1998 m.). Nuo 1993 m. dirba ir Vilniaus Gedimino technikos universitete. 1996–2010 m. – Statybinių medžiagų katedros vedėjas. Šiandien minėtos katedros profesorius.

Romualdas Mačiulaitis 1980 m. apgynė technikos mokslų kandidato (daktaro) disertaciją, 1993 m. – technikos mokslų habilituoto daktaro disertaciją. Jam suteikti: statybinių medžiagų ir gaminių specialybės vyriausiojo mokslo darbuotojo (1987), docento (1997), profesoriaus (1999) vardai.

Profesorius mokslo tiriamąjį darbą dirba nuo 1969 metų. Vienas ir su bendraautoriais publikavo daugiau kaip 200 mokslo darbų, tarp jų 7 monografijas, 16 išradimų ir 5 patentus, 2 vadovėlius, 15 mokomųjų ir metodinių knygų ir kt. Svarbiausia monografija – „Fasadinės keramikos atsparumas šalčiui ir ilgaamžiškumas“ (lietuvių, anglų, vokiečių kalbomis 1996, rusų kalba 1997). Mokslo-tiriamąjo darbo rezultatus pateikė daugiau kaip 50 ataskaitų, apsvaistė ir apšvietė daugiau kaip 50 respublikinių ir tarptautinių mokslo konferencijų ir seminarų, parengė daugiau kaip 20 standartų, kitų normatyvų, o panaudojant išradimus, savo bei bendraautorinių mokslinių darbų rezultatus tiesiogiai įdiegė įmonių bei mokslo įstaigų laboratorijose ne tik Lietuvoje, bet ir TSRS, NVS šalyse iš viso 40 kartų. Todėl jam buvo suteiktas TSRS nusipelnusio išradėjo vardas.

Pradėjęs darbinę veiklą būsimasis mokslininkas susidomėjo polimerais ir šios tematikos tyrimai nepaleidžia jo iki šiandien. Polimerų savybių tyrimams bei jų diegimui į praktiką jis skatina ir savo doktorantus. Vilniaus Gedimino technikos universitete niekam ne paslaptis, kad profesorius – kietas vadovas. Doktorantų tai negašdina.

Ne vienas, kaip Valentin Antonovič, Donatas Lipinskas, Sergejus Gaidučis, Vladas Praniauskas ir kiti daktaro disertacijose ar jų santraukose dedikacijomis dėkoja už nuosirdų rūpestį, milžinišką indėlį, už geranoriškumą, visapusišką paramą, tėviškai „kietą“ ranką, rengiant mokslinį darbą. Ir nebuvo atvejo, kad nors vienas, pasirinkęs doktorantūros studijas pas prof. habil. dr. R. Mačiulaitį nebaigtų daktaro disertacijos sėkmingu gynimu. Per 40 darbo metų mokslo ir mokymo įstaigose išdirbęs R. Mačiulaitis jau padėjo 14 jaunuolių įlieti į Lietuvos mokslininkų gretas.

Valentin Antonovič – pirmasis profesorius parengtas technologijos mokslų, statybos inžinerijos daktaras, kuris mokslinį darbą apgynė 1999 m. Jis rengdamas disertaciją „Natrio silikato ir jo tirpalo įtaka kaitrai atsparaus betono savybėms“, sukūrė naujas kaitrai atsparias medžiagas, skirtas šiluminę agregatų vidinėms konstrukcijoms.

Po dvejų metų technologijos mokslų statybos inžinerijos daktaro disertaciją „Dispersinių ir pluoštinių intarpų įtaka kompozitų iš porizuoto

Vadovėlio „Statybinės medžiagos“ ir monografijos „Statybinės keramikos charakteristikų ir technologinių parametru reguliavimo galimybės“ autoriai pristato savo 2012 m. leidinius LITEXPO parodų centre VGTU leidyklos „Technika“ stende: dr. Rimvydas Žurauskas, doc. dr. Ramunė Žurauskienė, dr. Jurgita Malaiškienė, doc. dr. Algimantas Pranas Naujokaitis ir prof. habil. dr. Romualdas Mačiulaitis

Prof. habil. dr. Romualdo Mačiulaitio (1 eilės centre) parengti technologijos mokslų daktarai: 1 eilėje Džigita Nagrockienė, Ramunė Žurauskienė, Jurgita Malaiškienė, Olga Kizinievič; 2 eilėje – Andrius Žukas, Marijonas Sinica, Kęstutis Lukošius, Donatas Lipinskas, Valentin Antonovič; 3 eilėje – Andrius Buska, Mindaugas Grigonis, Marija Vaičienė, Sergejus Gaidučis ir Vladas Praniauskas

betono savybėms“ sėkmingai apgynė Marijonas Sinica. Eksperimentais sukūrė naujos sudėties porizuotą betonų kompozitines medžiagas iš vietinių žaliavų plonasienui dirbinių gamybai. Taip pat nustatė, kad naujų medžiagų džiūstamųjų deformacijų ypatybės lemia bandinių armuotų stiklo audinio tinkleliu sąlygų įvairovė, kuri ir apsprendžia kompozitų galimą šutinimo temperatūrą, smūginį stiprį ir kitas savybes. Jis ištyrė trijų rūšių tinko, penkių rūšių pabarstų ir aštuonių rūšių naujų dažų dangų kompozitų apdailos ilgaamžiškumą pagal eksploatacinį atsparumą šalčiui. Atliktų tyrimų pagrindu sukurti nauji gaminiai panaudoti gyvenamųjų namų sienoms šiltinti. Naujais daugiasluoksniais termoizoliaciniais elementais iš vidaus

apšiltintos kai kurių gyvenamųjų namų sienos Pilaitės gyvenamajame rajone, M. Mažvydo vidurinės mokyklos vienoje klasėje, Mykolo Romerio universiteto bendrabutyje ir kitur.

Panašiu intervalu (metai, du) mokslininkų gretas papildė kiti R. Mačiulaitio doktorantai. Tai Ramunė Žurauskienė, Džigita Nagrockienė, Olga Kizinievič, Jurgita Malaiškienė, Sergejus Gaidučis, Andrius Buska, Marija Vaičienė. Ir visi mokslo darbai svarbūs ir aktualūs naujų, statybos medžiagų ir gaminių kūrimo tematikai, mokslininkai ir praktiškai pagrįsti pagal vertę bei naudą.

Iki 2004 m. Lietuva neturėjo gaisrinės saugos tematikos mokslo daktaro. Pirmasis tokį mokslo laipsnį (pagal technologijos mokslų, statybos inžinerijos kryptį) pelnė gaisrinės saugos pirmosios laidos bakalauras Andrius Žukas ir VGTU Statybos fakulteto absolventas Kęstutis Lukošius. Abu daktaro disertacijas, kurių parengimui vadovavo R. Mačiulaitis, gynė tą pačią dieną. Tačiau pirmenybę atitenka Andriui Žukui, nes VGTU Statybos inžinerijos mokslo krypties taryba keilomis valandomis anksčiau pripažino, kad jo darbas vertas mokslo daktaro laipsnio. Tai formalus pirmumas. Abiejų jaunuolių mokslininkų gaisrinės saugos tematikos darbai yra svarbūs, jų išvados ir rekomendacijos reikšmingos praktinėje veikloje.

R. Mačiulaitis neapsiribojo šių pirmųjų gaisrinės saugos tematikos mokslo daktarų rengimu. Per aštuonerius metus jis pagelbėjo dar trims VGTU doktorantams – Donatui Lipinskiui, Vladiui Praniauskui ir Mindaugui Grigonui papildyti paminėtos krypties mokslininkų gretas.

Visi penki paminėti gaisrinės saugos tematikos mokslo daktarai yra Statybos fakulteto Darbo ir gaisrinės saugos katedros absolventai, kur jie baigė paminėtos tematikos bakalauro studijas. Vėliau Statybos fakultete ir paminėtos tematikos magistrantūrą. Kodėl vadovauti jų doktorantūros studijoms teko ilgamečiam Statybinių medžiagų katedros vedėjui, turinčiam chemiko bazinį išsilavinimą? Atsakymas lyg ir aiškus: gaisro kilimo priežastys daug priklauso nuo medžiagų, kurios panaudotos pastato statybai, jo apdailai, savybių bei priežiūros, eksploatacijoje. Be to, degant medienai, plastmasėms, dažų dangoms ir kitiems polimerams vyksta sudėtingos cheminės reakcijos. Kas geriau šiais klausimais gali patarti, besirengiantiems pasirinkti gaisrinės saugos tematikos mokslininko kelią, jeigu ne patyręs chemikas ir kartu statybinių medžiagų ir jų gaisrinės saugos specialistas. Disertacijų gynimo metu

tai visuomet pastebi ir palankiai vertina tiek oponentai, tiek disertacijų gynimo tarybos nariai.

Kas būdinga šio mokslininko vadovautiems doktorantams? Pirmiausia iš gilus, visapusiškas teorinis pasirengimas nagrinėti pasirinktą temą. Todėl jų naudotos literatūros sąrašas gerokai per šimtą, o kartais ir daugiau pozicijų. Kitas geras bruožas – disertaciją lydi 12-20 publikacijų mokslo spaudoje, skaityti pranešimai šalies ir tarptautinėse konferencijose. Mindaugas Grigonis laikraštyje „Ugniagesys“ (2012 m. gruodis, Nr. 16–17) prisipažino, kad disertacijos tema skaitė 13 pranešimų, iš jų 2 užsienio konferencijose. O svarbiausių paminėtų disertacijų skiriamasis bruožas – ryšys su statybinių medžiagų gamintojais, gaisrinės saugos specialistais, todėl jaunųjų mokslininkų tyrimo išvados turi didelę praktinę reikšmę. Tai liudija sukurti gaminių technologijų gerinimo, svarbiausia jų kokybės ir ypač ilgalaikiškumo didinimo būdai. Keturiems jauniems mokslininkams jau įteikti patentai. O keletas dar laukia parašikų pripažinimo patentais.

Visi paminėti profesorius R. Mačiulaitio auklėtiniai tęsia mokslinį ir/ar pedagoginį darbą. Bene labiausiai pastebimas VGTU Termoizoliacijos institute dirbantis Valentin Antonovič, kurio moksliniai tyrimų rezultatai įdiegti į gamybą. Ir jis, kartu su kitais, įvertintas Valstybine mokslo premija. Šis R. Mačiulaitio išugdytas mokslininkas ženkliai koptelėjo ir karjeros laiptais. Jis yra VGTU Termoizoliacijos mokslo instituto vyriausias mokslo darbuotojas ir vadovauja VGTU Medžiagų inžinerijos mokslo krypties (08T) doktorantūros komitetui. Tuo pačiu yra instituto Statybinių dirbinių technologijos laboratorijos vedėjas. Be

APIE UGDYMO DVASINGUMĄ

Doc. dr. Zenonas RINKEVIČIUS
Mokytoja Rimtauta RINKEVIČIENĖ

Visuo menės dvasinės brandos stygius kelia mokytojų, edukologų, kultūros, meno žmonių nerimą, Bažnyčios atstovų susirūpinimą. Lietuva, vaduodamasi iš sovietinės autoritarinės auklėjimo sistemos stereotipų, siekia, kad mokykla, teikdama ugdytiniams įvairias kompetencijas, padėtų jiems tapti žmonėmis savo savybiuose ir veiklose plėtojantiems bendrakultūrinės krikščioniškas dvasines vertybes.

Lietuvos edukologai – V. Aramačiūtė, B. Bitinas, L. Jovaiša, E. Martišauskienė, O. Tījūnėlienė ir kt. – atliko daug tyrimų, nagrinėdami dvasingumą ir jo ugdymo problemas. Naują šios srities tyrimų etapą žymi Lietuvos ir kitų Europos šalių mokslininkų parengtos kolektyvinės monografijos.

Kolektyvinės monografijos „Dvasingumas žmogaus pasaulyje“ (2009, rengėjai ir sudarytojai J. Kievišas ir R. Kondratienė) autoriai išklė tikslą atskleisti dvasingumo paskirtį ir jo integruojantį vaidmenį žmogaus pasaulyje. Monografijos leidimas pakartotąją papildant (2011). Dėmesį leidinyje keliamoms aktualioms idėjoms žymi Ukrainos nacionalinės pedagogikos mokslų akademijos ir Austrijos Gambio Užsienio kalbų ir katechetikos instituto skirti sertifikatai autorių kolektyviui ir mokslo žurnaluose publikuotos recenzijos, mokslinėse konferencijose nagrinėtos knygos idėjos, mokslo darbuose cituojami teiginiai.

Monografijos autorių darbai nuspėdėte teigiamų vertinimų, kadangi gilinama sudėtinga dvasingumo samprata bei jo sklaidos teorija; dvasingumo sklaida grindžiama asmenybės ugdymo praktika; taip pat išnagrinėtos dvasingumo apraiškų ir sklaidos prielaidos įprasminant individo ir visuomenės gyvenimą Europos Sąjungos kultūrų kontekste. (Apie minėtas monografijas tarptautinį pripažinimą bei recenzijų turinį žr. *Dvasingumas žmogaus pasaulyje*, 2011, p. 436–462).

Dvasingumo sklaida grindžiama ugdymo idėja patraukė pedagogų, kultūros žmonių dėmesį įvairiuose Lietuvos regionuose vykusiame mokslinėse konferencijose (2004, 2006, 2008, 2010, 2012). Monografijos rengimą palaikė J. E. Šiaulių vyskupas E. Bar-

tulis, Vatikano apaštalinis nuncijus J. E. monsinjoras L. Bonazzi, Lietuvos edukologijos universiteto rektorius akademikas A. Gaižutis ir kt. Monografijos problematika pristatyta LR Seime (2010-03-09), Lietuvos mokslų akademijoje (2010-02-25), tarptautinėje radijo laidoje „Marijos radijas“ (2010-03-25).

Savitumu išsiskirianti ugdymo dvasingumo problema, iš dalies paliešta aukščiau minėtoje monografijoje, tapo svarbiausiu tyrimo objektu kolektyvinėje monografijoje *Ugdymo dvasingumas* (2012, sudarytojas ir rengėjas J. Kievišas, leidykla *Edukologija*, p. 573). Leidinio bendraautoriai – 30 aukšto lygio mokslininkų iš Lietuvos, Latvijos, Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos, Vatikano, Vokietijos. Šioje monografijoje bandoma nuo tradicinės dvasingumo ugdymo sampratos akcentą perkelti į ugdymo dvasingumo paiešką išskiriant dvasingumo sklaidą kaip esminę ugdymo ypatybę.

Apie sąvokas *Dvasingumo ugdymas* ir *Ugdymo dvasingumas*. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad jos lyg ir tapatos, nes turi bendrą ašį – dvasingumo raišką ir plėtotę. Tačiau studijuojant monografijos(tų) tekstus aiškėja, kad šios sąvokos žymi skirtingus ugdymo aspektus, teisingiau, skirtingus ugdymo priedus puoselėjant dvasingumo sklaidą. Tai ne dvi prieštaringos, o viena kitą papildančios tos pačios monetos pusės.

Dvasingumo ugdymo, panašiai kaip ir auklėjimo sąvoka, reiškia pagalbą ir vadovavimą ugdytiniams santykiuoti su aplinka pagal kultūros vertybes. Tai reikalinga, tačiau nepakankama. Tradiciškai „auklėjant“, plėtojant dvasingumą, internalizuotos dvasinės vertybės diegiamos tarsi „iš viršaus“, iš šalies. Ugdymo realybėje patiriama nemažai sunkumų, nes ugdytiniams vertybės neretai atrodo primetamos, asmeniškai nelabai reikšmingos. Todėl monografijos *Ugdymo dvasingumas* autoriai nagrinėja konkretesnę nei pirmojoje monografijoje tyrimų lauką – ugdymo prasmę ir *dvasingumo sklaidą grindžiamą ugdymo idėją*. Sureikšminamas ugdymo dvasingumo daugiaspektiškumas, prasmės ieškojimai, asmens refleksija. Ugdymo dvasingumas „vertintinas kaip asmenybės refleksija ir sklaidos forma. Bandyamas nagrinėti tokį reiškinį (ugdymo

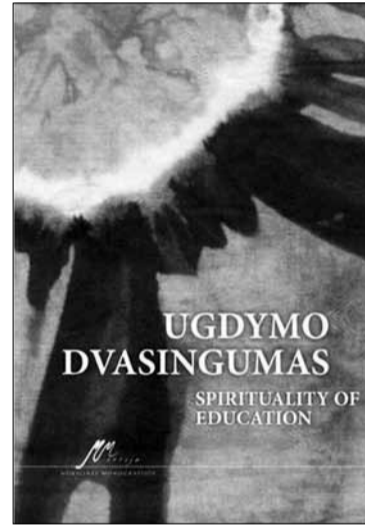
dvasingumą kaip žmogaus kuriama pasaulio prasmę) netelpa į dvasingumo kaip objekto pažinimo ar dvasingumo studijų dalyko rėmus“ (Kievišas, 2012, 471). Todėl neapsiribojama tik dvasingumo ugdymu, kuriam skiriami pavieniai tikybos ar doros dalykai, o ieškoma įvairiausių asmenybės sklaidos galimybių, požiūrių ir elgsenos prasmės kiekvieno dalyko studijose, popamokinėse veiklose pasitelkiant daugiaspektę lokalinę ir globaliąją, realiąją ir virtualiąją ugdymo(si) tikrovę.

Aptariamoje monografijoje ugdymo dvasingumas pristatomas atsižvelgiant į subtilius asmens santykius su tikrove. Kadangi dvasingumas neatsiejamas nuo jo materialiuųjų nešėjų, todėl subjektui tenka pačiam pajautos keliu įprasminyti materialius objektus kaip idealaus dvasinio turinio formas. (Tai ypač charakteringa meninio ugdymo procesui, kuriame dvasinė prieiga kaip ugdymo dvasingumo strategija ypač akivaizdi ir svarbi. Neatsitiktinai monografijoje publikuojama nemažai straipsnių, kuriuose atskleidžiama meninio ugdymo tikrovė kaip ugdymo dvasingumo raiška ir plėtotė). Ypač svarbu, kad įprasminant aplinką kuriama terpė, kuri apima steigiamas objektų prasmes kaip asmenybės sklaidos išraišką. Taip išryškėja asmens dvasingumu įprasmita terpė ir ja konkretintas *tikrovės dvasingumas* (Kievišas, 2012, 472).

Greta to nagrinėjama ir *dvasingumo tikrovė* kaip subjektų čia ir dabar kuriama – išgyvenama, išsąmoninama, įvertinama – dvasingumo sklaidos realybė. Šių dėmenų (tikrovės dvasingumo ir dvasingumo tikrovės) vieninga išraiška ugdymo tikrovėje konkretnama realiu fenomenu – ugdymo dvasingumu kaip dvasinės tikrovės kūrimo rezultatu ir praktika.

Nagrinėjant ugdymo dvasingumą (1 monografijos dalis) daug dėmesio skirta žmogaus dvasios ryšiams su gamta (Č. Kalenda), ugdymo teologiniams aspektams (S. Keras), muzikinio švietimo turiniui kaip ugdomosios erdvės humanizavimo veiksniai (V. Jakoniukas). Tikrovės dvasingumo gėlmė atskleista straipsniuose apie Tėvynės meilę paženklinant gyvenimo kelio prasmę (J. Kievišas, V. Džiugytė-Panzer), apie tėvų įtaką vaikų dvasingumui Sibiro tremtyje (D. Klumbytė), apie Sibire gyvenusių lietuvių tremtinių likimus (S. Sidaras).

Ugdymo dvasingumo tikrovė (2 dalis) atskleidžiama straipsniuose apie būsimo muzikos pedagogo asmeninę profesinę raidą aukštojoje mokykloje (A. Rastrygina), meniškumo patyrimu grindžiamą ugdymo dvasingumą rengiant specialistą (R. Kondratienė), kontaktinės improvizacijos prasmę, jos ištakas ir tikrovę (J. Melnik, J. Kievišas), ugdytinio vaidmenį įprasminant veiklą šokių būrelyje (V. Merčaitienė,

Monografijos „Ugdymo dvasingumas“ viršelis*

J. Kievišas), asmenybės sklaidą pili-griminiame žygyje (D. Šlapkauskaitė, T. Rudys, J. V. Vaitkevičius). Įvairiais aspektais nagrinėjama ir ugdymo dvasingumo erdvė. Ji atskleista straipsniuose apie mokinių kūrybinę saviraišką mene, jos inovacines pedagogines prieigas Ukrainoje (G. Padalka), apie dvasingumo sklaidą modernizuojant meno studijas aukštojoje mokykloje (Z. Malcienė, J. Kievišas), apie vaiko brandos koreguojamą ugdymo erdvės dvasingumą (L. Kašauskienė), apie katalikiško dvasingumo raiškos ypatumus šeimoje (I. Ratnikaitė), apie istorinę atmintį kultūrų sankirtoje: arkivyskupo M. Reinio dvasinį paveldą (A. Vasiliauskiene).

Išskirtas ir ugdymo dvasingumo kontekstas (tai irgi esminis ugdymo dvasingumo sandas), kuris bandomas atskleisti straipsniuose apie mokinių bendrakultūrinio kompetentingumo formavimą: teoriją, diagnostiką, perspektyvas (O. Oleksiuk), apie meninės ir tiriamosios veiklos ryšį asmens dva-

sinės kultūros pasireiškimo procese (R. Spalva), apie ugdymo dvasingumo erdvę ir veiksnius mokykloje (J. Baniene, J. Kievišas, L. Jokūbpreikšas), apie Švč. Mergelės Marijos liaudies pamaldumo praktišką vaidmenį Lietuvos dvasinės kultūros istorijoje (A. Motuzas).

Trečioje monografijos dalyje rašoma apie ugdymo humanizavimo priešgas. Pažymėtini straipsniai apie estetinį vaiko ugdymą (A. Gaižutis); ugdymo dvasingumo kontekste nagrinėjama dvasinė paradigma meninio pedagoginio švietimo sistemoje (O. Ščiolkova), rašoma apie dorovinio auklėjimo tradiciją ir jos kaitą: nuo liaudies iki teorinės pedagogikos (R. Vasiliauskas), apie meninį-dvasinį fenomeną ir ugdymo tikrovę (Z. Rinkevičius, R. Vitkauskas). Turinigi vaiduoklijanti monografijos problematiką apibendrinantys straipsniai: *Kodėl turime gilintis į ugdymo dvasingumą ir su tuo susijusias problemas?* (J. Mureika), *Ugdymo dvasingumas – asmenybės refleksija ir sklaidos forma* (J. Kievišas). Kolektyvinės monografijos apibendrinimas pateiktas lietuvių, anglų ir rusų kalbomis.

Kolektyvinė monografija „Ugdymo dvasingumas“ jau pristatyta Ukrainoje M. Dragomanovo ir B. Grinčenkos universitetuose, nagrinėta O. Rudnickajos respublikiniuose pedagoginiuose skaitymuose, Ukrainos nacionalinės pedagogikos mokslų akademijos pažymėta sertifikatu. Lietuvoje ji aptarta Vytauto Didžiojo universitete Teologijos fakultete (LEU laikraštis *Šviesa*, Nr. 5, 2013 kovo mėn). Tačiau net užsienyje vertinama monografijoje iškelta fundamentali idėja galėtų (ir turėtų) būti pristatoma plačiau ir Lietuvos visuomenei, ypač bent jau pedagogus rengiančiuose universitetuose.

Apibendrinant nagrinėtą tyrimų turinį galime teigti, kad Lietuva gali didžiuotis, jog joje gimsta darbai, kurie praturtina edukologijos teoriją ir ugdymo praktiką. Tarptautinis rezonansas įrodo jų neabejotiną aktualumą, dvasinio klimato švarinimo reikšmingumą. Tikėtina, kad autoriai tęs ir plėtos tyrimų tematiką, aprėps naujus ugdymo dvasingumo kontekstų tyrimus.

* *Ugdymo dvasingumas*: monografija. Sudarytojas ir rengėjas J. Kievišas, Vilnius: leidykla *Edukologija*, 2012, p. 573.

■ Atkelta iš 8 p.

to, V. Antonovič vadovauja ir Civilinės inžinerijos mokslo centro Statybinių medžiagų laboratorijai. Jis pirmininkavo ir M. Grigonio disertacijos gynimo tarybai. Pirmąjį doktorantą spėriai vejasi jo kolega M. Sinica, atlikęs habilitacijos procedūrą, užimantis vyresniojo mokslo darbuotojo paminėtoje instituto laboratorijoje, o Statybinių medžiagų katedroje profesoriaus pareigas.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Statybos fakulteto Statybinių medžiagų katedroje studentams skaito paskaitas, dirba mokslinį darbą buvusios profesoriaus R. Mačiulaičio doktorantės Ramunė Žurauskienė, Džigita Nagrockienė, Olga Kizinievič, Jurgita Malaiškienė, Marija Vaičienė. Reikia pastebėti, kad R. Žurauskienė ir Dž. Nagrockienė po pirmųjų darbo metų universitete įvykdė visus reikala-

vimus docento pedagoginiam vardui įgyti ir gavo docento diplomus. Andrius Buska dirba UAB „Rockwool“ Techniniu vadovu, o Statybinių medžiagų katedroje neretai pirmininkauja magistro laipsnio suteikimo komisijoms baigiamųjų darbų gynimo metu. Darbo ir gaisrinės saugos katedroje dėstytoja Sergejus Gaidučis.

Kęstutis Lukošius savo karjeroje iškilo iki Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento pavduotojo pareigybių ir dirbo VGTU Darbo ir gaisrinės saugos katedros docento pareigose, kol nusipelnė docento diplomu. Vėliau susidomėjo priešgaisrinių įrenginių projektavimu ir dabar dirba UAB „Poliprojektas“. Be to, Kęstutis Lukošius yra išrinktas ir Lietuvos gaisrinės saugos asociacijos (LGSA) prezidentu. Andrius Žukas dirba SPSC (statybinės produkcijos sertifikavimo centre). Donatas Lipinskas, M. Grigonis ir Vladas Praniauskas yra Priešgaisrinės

apsaugos ir gelbėjimo departamento Gaisrinių tyrimo centro darbuotojai ir kasdieninėje veikloje panaudoja mokslininko žinias, kompetenciją. Visi jie vienareikšmiškai prisideda ir prie mokslo žinių, rekomendacijų sklaidos: dėstytojų VGTU arba vadovauja čia bakalaurų ir magistrų baigiamiesiems darbams.

R. Mačiulaitis rengia dar vieną doktorantą – Andrejų Jefimovą, kuris kartu dirba ir atlieka mokslinius tyrimus Gaisrinių tyrimų centre, siekiant giliau pažinti degimo ir gesinimo procesus, įvairios medienos pirolizės tematika. Po metų, kitų jis turi apginti disertaciją.

Būtina pažymėti, jog prof. Romualdas Mačiulaitis talkino ir konsultavo gaisrinės saugos specialistus, neseniai įgijusius mokslo daktaro laipsnį, pulkininką Mečislavą Griškevičių ir Zbigniev Karpovič.

Dera prisiminti ir pulkininką lei-

tenantą Albertą Nyderį, buvusį Gaisrinių tyrimų centro (GTC) vadovą, kuris R. Mačiulaičio vadovaujamas parengė disertaciją tema „Putų polisterenu apšiltintų fasadų fragmentų gaisrinai tyrimai“ ir sėkmingai savo disertacinį darbą pristatė VGTU Statybos fakulteto Statybinių medžiagų katedros posėdyje. Be to, jis sėkmingai išlaikė būtinus doktorantūros egzaminus. A. Nyderio nuopelnas ir tas, kad VGTU doktorantūroje studijas pradėjo GTC darbuotojai Andrius Žukas ir K. Lukošius. Beje, Vilniaus Gedimino technikos universitete liko tik suformuoti A. Nyderio mokslinio darbo gynimo tarybą pagal technologijos mokslus, statybos inžineriją (02T). Deja, naujausia mokslinė mintis jo pranešime apie putų polistireno degumo ypatumus 2001 m. Wellingtone, CIB Pasauliniame Statybos Kongrese taip ir išliko neišsakyta dėl pagrindinio autoriaus ir pranešėjo netikėtos mirties.

Vadovas nepamiršta savo ugdytinių. Dažnai juos kviečia bendriems moksliniams tyrimams. R. Mačiulaitis 2012 metus palydėjo vadovėliu „Statybinės medžiagos“ ir monografija „Statybinės keramikos charakteristikų ir technologinių parametru reguliavimo galimybės“. Šių „Technikos“ leidyklos leidinių bendraautorė yra profesoriaus parengtos mokslų daktarės R. Žurauskienė ir J. Malaiškienė.

Taip ir bėga profesoriaus dienos. Darbų, sumanytam netrūksta. Ir nelieka laiko tiek, kad galėtų pakankamai pažaisti, pasidžiaugti vaikais, kurie dažni svečiai jo namuose. Todėl neretai iš krikštaujantį mažylių išgirsta: „Seneli, išjunkite „kompą“ ir padėkite mums greičiau pastatyti didelį, didelį namą“. Ir profesorius dažnai, nors ir labai nenorėdamas palieka pailsėti pradėtą rašyti mokslinį straipsnį.

MŪSŲ DIDIEJI

JONAS AUKSABURNIS

Irena BILEVIČIŪTĒ

Jonas Auksaburnio vardu buvo vadinamas Jonas Balkevičius, Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto prodekanas, vėliau ir dekanas, iki 1994 m. dirbęs šiame universitete. Jo sodrų balsą, patarimus ir pamokymus trejus metus girdėjau kasdien, dirbdama dekanate. Pamokymai visada taktiški. Paprastai būdavo taip: atspausdinusi mašinėlę skubų raštą, čiumpu ir einu pas prodekaną. Šis paima raštą ir sako:

– Ačiū, kaip gerai perrašėte. Bet žiūrėkite – rašydama pavadinimą, išskyrėte žodžių junginius, ir todėl suiro grafinis vaizdas. Aš tai raščiau taip... – kantriai aiškina. – O čia, Irute, reikėtų truputį kitaip, tą sakinį raščiau taip...

Visą mano raštą –, kaip gerai perrašėte – sukritikuoja. Tyliai pasiimu ir einu spausdinti dar kartą. Kai atnešu vėl, prodekanas visai kitu tonu džiugiai sako:

– O! Dabar tai jau visai kas kita. Ačiū!

Dar pradžių pradžioje kartą į dekanatą užėjo auštas stambus vyras ir pasakė norįs matyti prodekaną. Turbūt balsą išgirdęs atėjo pats doc. Jonas Balkevičius ir prašneko:

– Irute, čia mano geriausias draugas – skulptorius Konstantinas, tiesiog brolis ir bičiulis.

– Ar tai čia tavo nauja padėjėja? Gal visi trys einame pietauti?

– Ačiū, bet mano padėjėja ir aš pats turime labai daug darbo. Gal kitą kartą.

Vėliau prodekanas man paaiškino, kad kai kurių telefono skambučių nepamirščiau priminti.

– Nepamirškite priminti, kai grįžtu į dekanatą, jei bus skambinė: mano žmona Stefanija, Brolis ir Bičiulis ir rektoratas. Šie labai svarbūs, o kiti – patys dar kartą paskambins.

Įvairius raštus kartais rašydavo pats prodekanas, kartais diktuo­davo man. Tada patikrindavo „grafinį vaizdą“ ir reikėdavo spausdinti mašinėle. Bediktuojant būdavo „pedagoginių“ pertraukėlių, per kurias išgirsdavau įvairiausių pasakojimų. Šie ne tik įdomūs, bet labai man naudingi – mokiausi taisyklingos kalbos. Syki, grįžęs iš egzaminų, sako:

– Studentai vargiai sugalvoja sakinių, nes labai stengiasi galvoti. Aš jums patariu: ne galvokite, o tik apsidairykite – pilna sakinių. Sakykim, reikia sugalvoti pažyminio pavyzdį – iš karto sakau: „Pamačiau mergaitę tamsiomis akimis“ arba „pamačiau tamsių akių mergaitę.“

Pastebėjęs, kad nuraudau ir akis nuleidau, nusijuokė:

– Vadinasi, supratot.

Tikrai prisiminiu šią pamoką ir vėliau, mokytojau­dama, savo mokiniam sakydavau tą patį:

– Apsidairykite – pilna sakinių!

– Dabar ir aš esu mokyns, – kartą prisipažino prodekanas. – Ruošiuosi įvairvimo teises įsigyti, laikysiu egzaminą. Dabar mokausi važiuoti, žinote kaip? Prispirkau vaikiškų mašinėlių ir vakarais važinėju ant stalo. Net ponia Stefanija stebisi.

Visada labai pagarbiai vadindavo žmoną.

Labai taktiškai, kantriai, pateikdamas taisyklių ir daug pavyzdžių, taisydavo mano kalbos klaidas.

– Žinote, Irute, tas prielinksnis „ant“ nėra toks paprastas.

Pasakojama buvus taip. Mūsų abiejų pažįstama docentė Julija Žukauskaitė labai stropi. Tik baigusi vidurinę, labai jauna pradėjusi mokytojauti. Kartą paklaususi profesoriaus Juozo Balčikonio:

– Profesoriau, kaip taisyklingai reikėtų sakyti: „žvaigždės žiba danguje“ ar „žvaigždės žiba ant dangaus“?

– Geriausia būtų, panele, jei žiūrėtumėte į žvaigždes ant antpečių, – tuokart atsakęs profesorius.

Prisimenu savo panašų „stropumą“ vėliau, kai dirbau Lietuvių kalbos katedroje ir kai visi dėstytojai taisė mano kalbos klaidas, tebesu jiems už tai labai dėkinga. Taigi kartą klausiu doc. Aldono Pupkio:

Ateina, žiūri į mane, o aš vos neašaroju. Prodekanas geranoriškai pamoko:

– Ateityje sakykite: „Ataskaita ant Prodekano stalo – tikrina.“

Abu „baigėme“ tą atskaitą, perspausdinu ir nunešu. Po vieno panašaus prorektorius B. Sudavičiaus skambučio dėl netikuso mano darbo prodekanas pasikvietė mane į savo kabinetą ir pagyrė, kad gerai dirbu. Paklausė studento pavardės, dėl kurio buvau išbarta ne tik aš, bet, kaip supratau, kliuvo ir mano viršininkei. Reikalo, matyt, būta rimto, nes prorektorius kelis kartus skambino, o Prodekano dekanate nebuvo: jis skaitė paskaitą. Vos tik grįžo, tuoj apie tuos skambučius pasakiau, o daugiau nebesusėjau nie-

„anekdotas“ net jau ir paties anekdotu nereikia, o jūs jau ir išraustate.

Taip ir būdavo. Tokia jau turbūt mano „sandara“ – greitai teberaustu iki šiol, tikra nelaimė.

Taigi sėdžiu prieš Prodekaną paraudusi, akeles nuleidusi ir klausausi.

Kartą nusistebėjau, kaip gali lietuviai studijuoti rusų kalbą – pavergėjų.

– Pagalvokite: rusų kalbos mokytojas lietuvis per pertraukas kalbėsis su mokiniais lietuviškai, o rusų kalbos mokytojas rusas per pertrauką kalbės su mokiniais rusiškai. Taigi katras labiau rusins mus? – paaiškino mano viršininkas.

Nors būdavo labai malonu dirbti visada išradingo ir žodžio kišenėje

– Galima, man būtų net geriau, kad jūs dirbtute ten, o ne koks naujas žmogus. Žinote, kad tokiai mažai katedrai priklauso sudarinėti viso Filologijos fakulteto paskaitų tvarkaraščius dukart per mokslo metus? Darbui vadovauju aš, man tik padėtute. Bet pirmiausia turite pasikalbėti su katedros vedėju doc. Leonu Valkūnu, ar jis sutiktų.

Skriste nuskrirdau – juk vėl pas klasi­kus! Vedėjas sutinka: aš juk sava, „klasi­kė“ (nors jau buvau baigusi lituanistiką), ir 1972 m. spalio 1 d. aš jau Klasikinės filologijos katedroje. Čia išties ramu, tylu ir vedėjas geras, visai nepiktas, nors studijuojant atrodė kitaip.

Prodekanas priminė, kad reikia ruošti sudaryti naują paskaitų tvarkaraštį: nuspalvinti daug kortelių. Čia priklausys nuo mano fantazijos, nes kiekvieno dėstytojo pedagoginis krūvis, t. y. jo paskaitos, juodraštyje bus dėstomos tam tikros spalvos kortelėmis, o dėstytojų – daugiau nei spalvų: kortelės tenka marginti.

Dabar, kompiuterių laikais, net sunku įsivaizduoti, kaip primityviai mes dirbome, bet tais laikais Balkevičiaus išradimas buvo daug pažangesnis (net kiti fakultetai juo pasinaudojo) nei pieštukas ir trintukas.

Tvarkaraščio pradžių pradžia tokia. Ateina Prodekanas į Klasikinės filologijos katedrą, kaip pats vadindavo – Lotynų kvartalą, suranda už knygų spintų užkištą didelį medinį rėmą, gal 1,5 m prie 3 m, ant jo uždeda storą juodą horizontaliomis klastelėmis sulankstytą popierių, retais tarpais vertikaliai persiūtą (ponios Stefanijos darbas). Kairėje popieriaus pusėje iš viršaus apačion būdavo užrašytos savaitės dienos ir valandos, o viršuje – specialybės, kursai ir grupės. Visų dalykų dėstytojų, ne tik filologų, bet ir fizinio lavinimo, politinės ekonomijos ir kitų bendrųjų disciplinų, paskaitos turėjo būti perrašytos į tas mažytes įvairiaspalves korteles. Tai buvo pusė mano paruošiamojo darbo, o fantazijos reikėdavo lakios: visi „dėstytojai“ turėjo būti skirtingų spalvų. Prisimenu, kad fizinio lavinimo korteles spalvinau kaip tuomečius AVIA vokus: pakraštėliai mėlynomis ir raudonomis juostelėmis. Kitų fakultetų bendrieji dalykai, dėstomi mums, būdavo vienodos spalvos, nepaisant skirtingų dėstytojų, o kreipiant dėmesį tik į dalyką. Tada pagal Prodekano parengtą schemą: specia-

lybė, kursas, dėstytojas ir jo dėstomas dalykas – turiu viską perrašyti į korteles ir pastarąsias sukaišioti į tą juodą popierių pagal dienas ir valandas, specialybės ir kursus. Tai antroji mano paruošiamojo darbo pusė. Patirties neturėjau jokios, nors pagrindinius principus buvo nurodęs Prodekanas: pradėti nuo srautų – bendrųjų disciplinų, kurios dėstomos daugelyje fakultetų ir jų laiko negalima keisti: kaip fakultetai pageidauja, taip ir turi būti, kitas svarbus dalykas – nepri­daryti studentams langų, o dėstytojams nesvarbu langai – toks jų darbas. Čia mūsų nuomonės išsiskyrė, nes aš pasakiau,

Dekanas Jonas Balkevičius aiškina pedagoginio darbo subtilybes būsimam dekanui Antanui Smetonai

– Kada reikia sakyti „ačiū“, o kada „dėkui“? Mokykloje aiškino, kad už materialius ir nematerialius dalykus reikia skirtingai dėkoti.

– Svarbiausia – neužmiršti padėkoti, – atsakė dėstytojas.

– Atsiprašau, eilinių kartą persistengiau.

– Eilinis būna tik kareivis ir daugiau niekas – šitą įsidėmėkite, – pataisė mane Aldonas Pupkis.

Įsidėmėjau ir dabar tikrai gaila, kad iš mūsų kalbos baigia išnykti žodis „paprastas“, beliko tik „eilinis“ – lyg visą šalį būtų kareiviai užplūdę.

Prodekanas J. Balkevičius visada užtardavo, jeigu patekdavau į kitų valdžių nemalonę. Dažniausiai kliūdavo nuo įvairiausių rektorato žmonių, ne tik nuo prorektorijų, nes ten jau visi viršininkei. Nesuspėju laiku paruošti kokios atskaitos, dažnai niekam nereikalingos, tiesiog absurdiškos. Pvz., reikalaujama surašyti, kiek per praėjusius dvidešimt penkerius metus kasmet fakultete buvo studentų, kiek jų, kokios specialybės ir tautybės buvo. Trys dienos atskaitai paruošti. Jeigu nespėdavau paruošti – skambutis prodekanui. Paprastai panašūs atvejai baigdavosi taip: (girdžiu Prodekaną kalbant telefonu):

– Sakote vis dar nėra atskaitos? Ant to mano stalo tiek popierių, kokia atskaita? A, radau! Čia jau mano kaltė – neprisiruošiau pasirašyti. Patikrinu ir po pietų pristatysime.

ko pridurti. Dar anksčiau Prodekano buvau įspėta, kad studentą iš paskaitų galiu iškviesti tik tada, jei kvietėjas man pateiks raštišką rektoriaus leidimą. Net jeigu ateitų žmogus ir kyštelėtų raudoną pažymėjimą, nekviškite – visiems vienodi reikalavimai. Supratau: jei ateitų saugumietis.

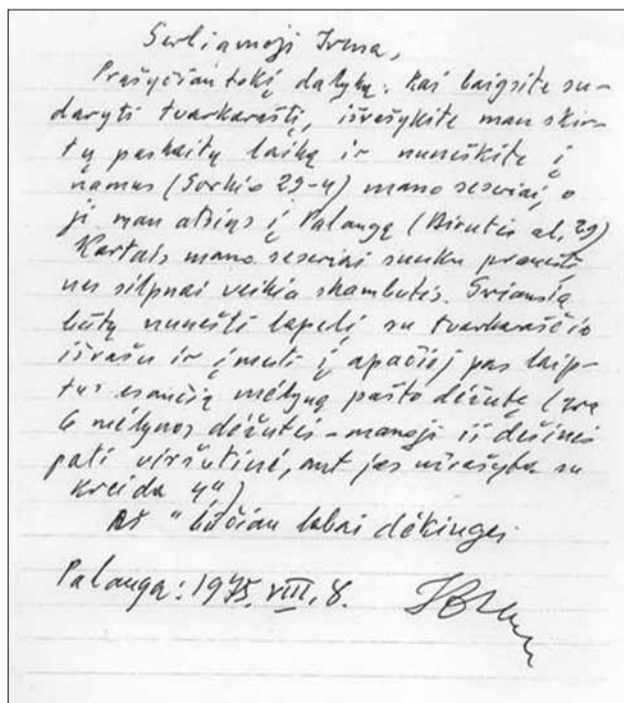
– O ką daryti, jei reikalauš iškviesti?

– Labai ramiai paimkite tą pažymėjimą į rankas, nors paprastai jie neduoda, tada atidžiai skaitykite, paklauskite, kurį studentą reikia kviesti, pavardės nesirašykite, tik atsiminkite. Tada ir pasakykite, kad be rektoriaus raštiško leidimo neturite teisės kviesti.

Tą dieną kaip tik taip ir buvo. Perpykęs, trenkęs durimis, raudonojo pažymėjimo savininkas, matyt, pas prorektorijų skūstis nulėkė.

– Labai gerai padarėte. Aš ir prorektoriumi, kuris labai pyko, pasakiau, kad jūs laikotės įsakymų. O dabar pasakykite to studento pavardę ir paklauskite, aš jums anekdotą pasakysiu. Kaip man patinka, kad užtenka pasakyti tik žodį

neieškančio prodekano padėjėja, tačiau dekanate dirbti nepatiko – kažin koks pereinamas kiemas. Todėl, vos tik sužinojau iš savo bendrakursės Vandos Manikaitės, jog ji išeinanti dėstytojauti, o Klasikinės filologijos katedra, nuošaliai esanti, tokia rami, dėstytojų vos dešimt, lieka be laborantės, iš karto prašiau prodekano, gal galėčiau ten dirbti.

Docentas Jonas Dumčius laiške prašo atsiųsti paskaitų grafiką

Iš akademinio folkloro (7)

Folkloro skaitytojams jau įkyrę profesorai, vėl susitikę Gedimino prospekte ties Katedros aikšte, prisėda ant suoliuko šalia restorano, siūlančio indišių patiekalų „rojų“. Humanitaras, išsitraukęs liepos 13 dienos „Respubliką“, pirštu duria į profesoriaus Vytauto Radžvilo straipsnio antraštę „Europos Sąjungos paskirtis – griauti tradicines vertybes, šeimas, o žmogų paversti klajokliu“.

– Mielasis mano pašnekove, ką gali pasakyti apie šio straipsnio turinį?

– Pirma, pavadinimas labai ilgas; tokios išstętos antraštės man nėra patrauklios. Antra, kyla klausimas „Kodėl man į panosę nuolat kiši „Respubliką“, lyg nebūtų kitų laikraščių?“

Humanitaras piktinasi, išgirdęs kolegės klausimėlį:

– Svarbu ne leidinio pavadinimas, bet keliamos problematikos aktualumas. Siūlyčiau taip pat vartyti „Mokslo Lietuvos“ lapus, bet žinau, kad ją nuolat skaitai. Tikriausiai net prenumeruoji. Manau nesielgi gėdingai, kaip dauguma akademinės visuomenės narių.

– Sutinku, šiuo kampu žiūrint, Tamsta esate teisus. Atsakau, kaip man pridera, eilės tvarka. Pirmą, esu keistuolis, prenumeruojantis *ML*. Antra, po Radžvilo tekstais, kurie pasirodė spaudoje ir portale „Propatria“, net nedvejojamas pasirašyčiau. Nežinau kito principingo asmens, kuris šandien drąsiai ir be kompromisų keltų ypač dabar svarbius klausimus apie mūsų valstybei lemtingus dalykus. Siūlomą straipsnį būtinai perskaitysiu. Deja, pikta girdėti ciniškus globalistų kaltinimus, skiriamus Radžvilui ir kitiems patriotiškai nusiteikusiems.

„Respublikos“ skaitytojas nekantrauja – jam rūpi dalytis išpūdžiais su kolega:

– Supranti, Tamsta, paminėtame straipsnyje labai aiškiai atskleidžiama, kad plepėjimas apie ES vienijimąsi yra tik patiklus taikstymasis su klastingu sumanymu kurti suniveliuotą, lengvai „minkomą“ naujos, totalitarinės supervalstybės visuomenę. Tai neokomunistų ir liberalų, puikiai vieni kitus suprantančių, suvienyta pastanga. Tokią paklusnią visuomenę galima kurti tik griauiant prigimtines vertybes – šeimą ir tautinę kultūrą. Štai iš kur kyla toks triukšmingas netradicinių mažumų teisių sureikšminimo eskalavimas. Ir tai daroma gan sėkmingai, nes organizatoriams skiriamos didelė lėšos.

– Manau, mielas Kolega, tai ką čia kalbi suvokia giliai mąstantys ir išsilavinę asmenys, kurių Lietuvoje tik saujelė. Puiku, kad Radžvilas stengiasi demaskuoti mūsų mulkinimo politiką. Reiktų, kad jo žodis plistų plačiau. Tačiau laisvo, patriotinio žodžio raiška šandien drastiškai slopinama, pasitelkus didelius pinigus.

Kaip visuomet budrus Domykas, prislinkęs tyliai kikeną:

– Diskutuokite, rodykite savo nepasitenkinimą, plepėkite iki soties, mieli akademiniai naivuoliai. Įkaintas Europos Sąjungos tautų ir kultūrų lydymo katilas jau užvirė; jis linksmai kunkuliuoja, sklaidamas nerimą jums – jau pasmerktiesiems.

•••

Mūsų nuolatiniai pašnekovai, praeidami pro kioską „Lietuvos spauda“ stabteli. Gamtos tyrimų specialistas taria:

– Mielas Kolega, veltui dairaisi – kioskelio lentynose neaptiksi mums svarbaus žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“. Jau pusmetis, kai jo redakcija užsidarė. Deja, artimai su Lietuvos mokslų akademijos istorija susietas leidinys, negaudamas tinkamos paramos, turėjo galop užsidaryti. Jo neprenumeravo akademinė bendruomenė, pati

Mokslų akademija neparodė geros valios gelbėti leidinį.

Humanitaras pasipiktinęs dėl žurnalo netekties skuba išreikšti mintis:

– Man asmeniškai tai didelė netektis. Man kaip mokslu pasaulio atstovui gėda, kad Mokslų akademija neištiesė pagalbos rankos. Bet... įvertinęs jos vadovybės mentalines galias, nustojau stebėtis šiuo gėdingu faktu.

– Pritariu Tamstos pasipiktinimui. Mano mintyse taip pat kyla nepasitenkinimo banga. Mėginu ją gesinti, suprasdamas, kad visuomenė, patekus į Europos tautinės savimonės naikimo proceso sūkurį, kitos išeities leidiniui neliko. Priešpaskutiniame „Mokslo ir gyvenimo“ numeryje paskelbtas vieno mums žinomo mokslo istoriko straipsnis, kuriame aptartas žurnalo vaidmuo. Dar daugiau, ten pasakota, kad šis žurnalas ne tik atspindi pasaulio ir Lietuvos mokslu naujienas, bet ir plačiai aprašo su gimtuoju kraštu susijusius kultūros reiškinius. Dabar jo vietą užėmė kosmopolitiniai, užsienio kapitalo išlaikomi žurnalai „Iliustruotas mokslas“ ir „Iliustruota istorija“, neturintys nieko bendro su mūsų kultūra. Tai tik tobulos leidybinės technikos surogatai, tarsi saldumynų blizgučiais papuoštas jaukus, jau atprantantiems skaityti rašmenis, bet dar sugebantiems priimti vizualią informaciją.

Nuolatinis mūsų pašnekovų palydovas Domykas, pamojavęs ranka, išoka į pajudėjusį autobusą. Mat jam pabodo klausytis jau pasmerktos kartos atodūsių.

Nepriklausomas socialinis etnografas,
2013 m. liepos paskutinis dešimtadienis

■ Atkelta iš 10 p.

kad studentai ateina ir išeina, o dėstytojai dirba visą gyvenimą – jiems turi būti patogiau.

– Kaip gerai, kad mūsų nuomonės skiriasi, – nudžiugo Prodekanas. – su Vandute mes abu buvome už studentus. Dabar bus lygybė. Bet šį kartą mes turime mažai laiko – vėlai pradėjome.

Dažniausiai dėstytojai turėdavo dar ir savų pageidavimų: vieną kankina nemiga, neskirkite pirmos paskaitos – neatsikelsiu, kitam pirmadienį po žvejybos ar medžioklės visai neįmanoma susikaupti, jaunos mamos nespėja savo atžalėlių darželin nuvesti iki pirmos paskaitos ir dar visokių visokių. Labai svarbus auditorijų kiekis ir jų dydis. Nepaisant įvairiausių keblumų, man pradžia patiko: tarsi žaidimas spalvotais popierėliais. Visam šiam darbiui Prodekanas skyrė pakankamai laiko ir aš viską spėjau padaryti. Pasakė, kada ateis tikrinti ir tada mes jau dirbsime dvišiai. Tą pirmąjį tvarkaraštį „sudariusi“, džiaugiausi ir laukiau, kada tas Prodekanas ateis patikrinti. Galvojau, kad šiomet tai jau anksti bus tvarkaraštis – juk labai greitai patikrins. Ir prasidėjo – kaip su tuo spausdintu lapu – ne tikrinimas, o darbas iš naujo. Vos neverkiau, kad esu tokia žiopla.

– Jau visą tvarkaraštį padarėte, tokia greita esate, – šyptelėjo Prodekanas, vos atsistojęs prieš mozaiką ant juodojo popieriaus. – Na, žiūrėkite, ta raudonoji kortelė, kas čia – a, rusų kalba, simboliška, bet kodėl ji tą pačią dieną ir tą pačią valandą yra trijų skirtingų specialybių studentams, argi čia srautas? Gal pirmąją kortelę palikite, o kitas dvi išimkite.

Neprašė nė pusvalandis ir mozaikos ant juodojo popieriaus beveik neliko. Prodekanas tik šypsojosi, matyt, nieko kito ir nesitikėjo. Patarė dėlioti iš lėto, atidžiai, visai nekreipiant dėmesio į dėstytojų užgaidas, žiūrėti, kad tos pačios spalvos kortelės nesusikirstytų, o jis pats pasistengėsi mesti visus darbus ir dažnai padėti. Tik tada supratau, koks tai sunkus darbas. Dažnai įklimpdavau į tokią aklavietę, labai laukdama tos žadėtos pagalbos. Tačiau J. Balkevičius

buvo ne tik Prodekanas, bet ir dėstytojas, reikėjo ruošti paskaitoms, pratyboms, egzaminuoti dieninio, vakarinio ir neakivaizdinio skyrių studentus. Dar mokslo darbai. Turėjo daug visuomeninių pareigų, dargi šeima, ir, kaip visi žmonės, bendravo su draugais. Nors skubėjome sudaryti tvarkaraštį, bet turėjome „pedagoginių“ pertraukėlių. Sykį papasakojo apie savo pedagoginio darbo pradžią, kai dar nedirbo universitete.

– Kartą nebuvau pasiruošęs pamokoms, net pamokų plano neturėjau, o čia vizitatoriai užgriuvo. Sutrikau, pats jaučiu, kad ta pamoka nei šiočia, nei tokia. Gavau pylos, ypač kad išdrįsau be plano vesti pamoką. Po kurio laiko vėl vizitacija ir lyg tyčia neturiu tos pamokos plano, bet pats galvoju: „Ne, jau dabar tai darysiu kitaip.“ Taigi nesukubėdamas iš savo popierių pasiimu kažkokį prirašytą lapą, pasidedu prieš akis ir, aiškindamas mokiniam, vis neužmirštu į tą lapą žvilgtelėti. Po pamokos vizitatorius ir sako: „Matote, kai vedate pamoką pagal planą, pamoka kitokia.“ Supratote, Irute, drąsa ir išradingumas visada žmogų gelbsti. Teko pasinaudoti ir šiuo pamokymu.

Dažnai Prodekanas rasdavo laiko padirbėti prie tvarkaraščio tik visus kitus darbus jau nudirbę, maždaug nuo šeštos valandos vakaro. Tuokart susikaupdavome ir dirbdavome stropiai, net telefonu neatsiliepinėdavome: mano darbo laikas jau būdavo pasibaigęs. Bet sykį tas telefonas skamba ir skamba, o jau devinta valanda vakaro. Prodekanas ir sako:

– Gal čia ponija Stefanija, atsiliepkite, bet jei tai Brolis ir Bičiulis – manęs nėra.

Pats sėdi kitame stalo gale ir žiūri į mane.

Atsiliepiu:

– Ne, nėra.

Prodekanas supratęs purto galvą.

– Jau išėjo, nežinau kur, gal namo.

Staiga paraustu, Prodekanas šypsoi ir vėl purto galvą. Turiu kalbėti taip, kad ir jis suprastų.

– Ne, ačiū, vakarieniauti su jumis negaliu, turiu daug darbo. Taip, jau devynios. Ne, ne. Neateikite, gal aš vis dėlto jau eisiu namo.

Vanda ir Irena – dvi tvarkaraštininkės

Šiaip taip išsisukau, nors pokalbis truko ilgai ir sugaišau daug laiko.

– Tai įklampinai! Jei mano Brolis ir Bičiulis būtų žinojęs, kad ir aš esu, taip nebūtų kalbėjęs. Gerai, kad nesutikote... Mes turime darbo.

Bet greitai supratau, kad netrukus jie abu iš to smagiai pasijuokė. Kai vėl skambindavo Brolis ir Bičiulis, tai jau manęs nebekviždavo nei pietų, nei vakarienės, o sakydavo, kad perduočiau ragelį Prodekanui, nes jaučiaus, kad šis

netoliese. Kartais atsiliepdavo ir pats Prodekanas ir eidavo pietauti. Tada patardavo man eiti namo, nes po pietų su Broliu ir Bičiliu jau nebegrįšiąs.

Kaip studentui prieš egzaminus pritrūksta vienos nakties, taip ir mums to laiko labai trūko. Tekdavo pasėdėti iki vienuoliktos valandos vakaro. Tada sakydavau, kad taip vėlai bijau eiti per Užupį, kuriame gyvenau.

– Aš jus palydėsiu, – nuramina Prodekanas.

Einame, o Užupis, kaip tyčia, apšviestas ir žmonių nemažai vaikšto.

– Tai ko jus čia bijote? Puikus rajonas.

Kitą kartą sakau:

– Pareisiu viena.

Lyg užkerėta: gatvės tuščios ir pus-tamsės. Drebu kaip zuikis.

Vieną kartą, jau bebaigiant tvarkaraštį, Prodekanas paprašė ateiti sekmdienį – kai pabaigsime, galėsianti pailsėti kelias dienas, paprašysias katedros vedėjo, bet turime baigti laiką. Taigi dirbame sekmdienį. Skirstome auditorijas: aš stoviu prie tvarkaraščio mozaikos ir sakau dieną, valandą, specialybę, kursą, dalyką ir dėstytoją, o Prodekanas sėdi už stalo ir dideliame lape žymi auditoriją, kurios numerį liepia užrašyti.

Kai jau tvarkaraštį būdavome sudarę, mums reikėdavo talkininkų: tikrinti, spausdinti mašinėle, vėl tikrinti. Lotynų kvartale tikra rugiapjūtė. Tą juodraštinį tvarkaraštį turėdavau perskaityti tris kartus: pirmąjį – pats Prodekanas tikrindavo, ar viskas sutampa su jo parengta schema, ar nepralaidome kokio dėstytojo ar kokios paskaitos; antrąjį kartą diktuočiau mašininkei, čia jau Prodekano nereikėdavo, ir muvdi dirbdavome sparčiau, be „pedagoginių“ pertraukėlių, trečią kartą – Prodekanas tikrindavo spausdintus lapus, o dar viena pagalbininkė tikrino žymėjimus auditorijų lape. Paskui nešdavome kopijuoti, skelbti ant sienos vestibulyje, dalindavome katedroms. Pirmąjį egzempliorių – originalą – pasilikdavo Prodekanas. Jį visados įrišdavo. Kad tvarkaraštis jau padarytas – toks gandas labai greitai pasklisdavo, ir iki paskelbimo būdavo pats neramiausias laikas: netildavo nei telefonų skambučiai, mat kiekvienas dėstytojas galvoja, kad tik jis vienas iš anksto nori sužinoti savo tvarkaraštį ir prašo padiktuoti, nei durys neužsidarydavo į katedrą – nusirašysias. Nesuprasdavau, kad ir tada dar daug darbo būna. Prodekanas neleidavo diktuoti – tegul pakencia keletą dienelių. Taip būdavo žiemą, taip būdavo ir vasarą.

Bus daugiau

Vytauto Didžiojo universitete dabar tiek į Gamtos mokslų fakultetą, tiek į Informatikos fakultetą atvyksta studentų iš užsienio studijuoti Biomedicinos ir Fizinių mokslų srities dalykų. Todėl nuolat jaučiamas poreikis tobulinti šių sričių programas. Siekiant pagerinti šių dalykų dėstymo kokybę ir pritraukti kuo daugiau iš užsienio atvykstančių studentų atnaujinamos Gamtos mokslų fakultete ir Informatikos fakultete vykdomos programos – jos rengiamos ir pritaikomos dėstyti anglų kalba. Vykdydamas projektą „Biomedicinos ir Fizinių mokslų studijų programų tarptautiškumo didinimas Vytauto Didžiojo Universitete“ (Nr. VP1-2.2-ŠMM-07-K-02-055) numatyta atnaujinti I pakopos studijų programas „Aplinkotyra ir ekologija“, „Energetikos fizika“, „Biologija“ bei

II pakopos studijų programą „Verslo informatika“. Siekiant šio tikslo buvo tobulinami fizinių ir biomedicinos mokslų kryptių studijų programų atnaujinimo procese dalyvaujančių dėstytojų bendrieji ir specialieji gebėjimai. Vykdytos dėstytojų stažuotės – išvykos į užsienio universitetus, tarptautines konferencijas – skirtos įsisavinti inovatyvių dalykų dėstymo metodų, didinti kitas kompetencijas, siekiant atnaujinti dėstomą dalyką. Taip pat vyko programos ir dalykus atnaujinančių dėstytojų mokymai. Viena mokymo programa skirta mokėjimų, susijusių su ECTS

(Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistema) diegimu studijų programose, plėtojimu. Kita mokymo programa skirta mokėjimų, susijusių su nuotolinių studijų diegimu studijų programose, plėtojimu.

Dabar visiškai atnaujinta ir įgyvendinta „Energetikos fizikos“ studijų programa. „Aplinkotyros ir ekologijos“, „Biologijos“ ir „Verslo informatikos“ studijų programos taip pat visiškai atnaujintos ir jų įgyvendinimas pradėtas 2013 m. rudens semestre.

EITMINAVIČIAI – 1863 M. SUKILIMO DALYVIAI

Irena EITMINAVIČIŪTĖ

Eitminavičiai, kurių pirminė pavardė Eitminai (Eytmin), sena ir plati Lietuvos bajorų giminė žinoma jau XV a. Jie gyvenę Vilniaus apylinkėse. Tai rodo randami vietovardžiai – Eitminai, Eitminiškės. Eitminų herbas buvo „Dzialosza“ – vienas seniausių herbų Lenkijoje. 1413 m. Horodlėje įvyko pirmoji grupinė Lietuvos bajorų adaptacija – 50 šeimų priėmė lenkų herbus. Dzialosos herbą gavo Stanislovas Ropolionis, Motiejus Dogelis, Cyryna, Dowgielo, Ejtmin ir kt. [1,2,3]. Yra žinoma, kad vienas iš Eitminų, Baltramiėjus Eitminas buvo Trakų vaivadijos taurininkas (1730–1750), Mykolas Eitminas – Vilniaus vaivadijos architektas [4], Jeronimas Eitminas – lietuvis jezuitas dirbo misionieriumi Ukrainoje (1641–1707)[5].

Apie 1590 m. viena Eitminų giminės šaka, atstovaujama Mikalojaus Eitmino, pakeitė savo pavardę į Eytminovicz (Eitminavičiai). Turima duomenų, kad netoli Semeliškių Eitminavičiams priklausė dvaras. Carinės Rusijos Kauno gubernijos žemės savininkų sąrašė 1882 m. nurodoma, kad Eitminavičiams priklausė septyni dvarai Novoaleksandrovsko (Zarasų) apskrityje: Dukšto, Drukšių, Antazavės, Smalvų valsčiuose.

Archeologiniai tyrimai ir senų gyvenviečių pavadinimai ir vandenvardžiai rodo, kad Drukšiai nuo seno buvo lietuvių gyvenama teritorija. XI–XII a. Drukšių ežerą siekė Polocko kunigaikštystės valdos. Spėjama, kad šių valdų apsaugai XI a. Polocko kunigaikštis Briačislavas pastatė pilį Drukšių ežero saloje, kurią XIII a. užvaldė Mindaugas. Iki XV a. ši pilis saugojo Lietuvos žemes nuo Livonijos ordino antpuolių. XV–XVII a. Drukšių pilį valdė Didžiojo kunigaikščio vietininkai ir ji buvo viena iš svarbiausių Vilniaus vaivadijos pilių, nes saugojo Lietuvą nuo rusų, švedų ir net Kry-

mo totorių. Drukšius valdė Kristupas Zaviša, kuris 1537 m. pardavė juos Albertui Goštautui. 1780 m. šis dvaras iš karaliaus nuosavybės perėjo Radvilų žinion. Vėliau jį įsigijo Mykolas Oginskis, o 1794 m. – Jonas Lapacinskis. Po 1863 m. sukilimo, kuriame dalyvavo daugelis to krašto dvarininkų, Drukšių dvaro savininkė Ona Lapacinskienė buvo ištremta, o jos valdos (16 700 dešimtinių žemės) dalimis priverstinai išparduotos [6].

bajorų šeimos, dalyvavo 1863 m. sukilime. Majoras Boguslavas Eitminavičius (Boguslaw Montwill Ejtminowicz) iki 1863 m. tarnavo Rusijos imperijos kariuomenės įguloje Balstogėje. Po 1863 m. vasario 7 d. mūšio su Semiatyčių (Palenkės vaivadija) sukilėliais jis pasitraukė iš Rusijos kariuomenės, išsiveddamas ir keliasdešimt savanorių. Tuo metu jo brolis Julijonas taip pat atvyko iš Lietuvos su visu būriu savo dvaro savanorių. Broliai susijungė į

kaimo šis būris prisijungė prie dalinio, kuriam vadovavo Karolis Krisnickis. K. Krisnickis po nesėkmingo mūšio pasitraukė į Galiciją, o Eitminavičių būrys prisijungė prie pulkininko Valerijono Vrublevskio dalinio. Po 1863 m. gruodžio 31 d. pralaimėjimo mūšyje prie Ososovos, V. Vrublevskis išsiuntinėjo sukilėlių būrius į Gardino apylinkes ir Baltvydžių girią. Boguslavas Eitminavičius su būriu laikėsi Baltvydžių girioje, tačiau dabar išsilaikyti šiuose miškuose

Boguslavas Eitminavičius su nedideliu būriu traukėsi Palenkės Radvyno link, tačiau būrį užbuolė Rusijos dragūnai. Boguslavas Eitminavičius žuvo nelygioje kovoje. Vienais duomenimis jis buvo nukirsdintas kardu, kitais – nusižudė. Jo broliui Julijonui pavyko likti gyvam ir jis pasitraukė į Vakarų. Kokio likimo susilaukė šių Eitminavičių artimieji ir jų tėvonijos, nėra tiksliai žinoma. Manoma, kad panašaus kaip ir Drukšių dvaro ir jo savininkės.

2009 m. Lenkijoje, Liublino vaivadijoje, netoli Parčevo miesto, atidengtas paminklas 1863–1964 m. sukilime žuvusiems lietuviams ir jiems vadovusiam lietuvių majorui Boguslavui Eitminavičiui. Redaktoriaus Adamo Sikorskio pastangomis buvo nustatyta majoro Boguslavo Eitminavičiaus žuvimo vieta ir šios vietos įamžinimui sudarytas komitetas, kurį kuravo Lenkijos prezidentas Lechas Kačinskis. Atidarime dalyvavo Lietuvos ambasados atstovas Lenkijoje [7,8].

Literatūra:

Rimša E. *Kilmingųjų herbai Lietuvoje, Lietuvos bajorų palikuoniai*, 2000. – p. 35–54.

Herby rycerstwa polskiego, Dzialosza, Kasper Niesiecki, Herbarz., III, 446.

LVIA Fondas J. Szymanski, *Herbarz sredniowiecznego rycerstwa Polskiego*, 1993, Warszawa, 120 lapas.

Burba D. *Bajorijos kriminaliniai nusikaltimai ir bausmės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVIII a.* – 2010. – p. 72.

Lietuvos enciklopedija VII t. – 1939 – p. 608-609.

Kunskas R. *2.Istorinis ištirtumas, Kraštotyris ištirtumas. Atomine energetika ir aplinka*, IV t., – 1997. – p. 13–16.

Lietuvos Enciklopedija, 1934. *Baltvydžių giria*. 2t. 1021-1022p.

TV Savaitė, 2009, Nr. 41, spalio 7 d.

Lenkijoje, Liublino vaivadijoje, netoli Parčevo miesto, paminklas skirtas 1863–1964 m. sukilime žuvusiems lietuviams ir jiems vadovusiam lietuvių majorui Boguslavui Eitminavičiui

Kada šiame regione apsigyveno Eitminavičiai, nėra tiksliai žinoma. 1831 ir 1863 metų sukilimų laikotarpiu, kaip žinoma, jų jau čia gyventa nemažiau kaip septynios šeimos. Eitminavičiai, kaip ir kitos šio regiono

viena būrį, kuriam vadovavo majoras Boguslavas Eitminavičius. Būrio vyrai buvo vadinami litvinais. Būris dalyvavo keliuose mūšiuose su sukilimo malšintojais – rusų kariuomene. 1863 m. lapkričio mėn. prie Lipniakų

buvo daug sunkiau, nei 1830–1831 m., kai ir miškų darbuotojai aktyviai dalyvavo sukilime. 1863 m. daugelis miškų darbuotojų buvo pakeisti rusais, kurie prieš sukilėlių ne tik nesidėjo, bet net talpininkavo rusų kariuomenei. Majoras

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Mokslui, kultūrai, visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijos ir televizijos rėmimo fondas 2013 m. skyrė 65 tūkst. Lt.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijai.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 650 egz.